İSTANBULUM

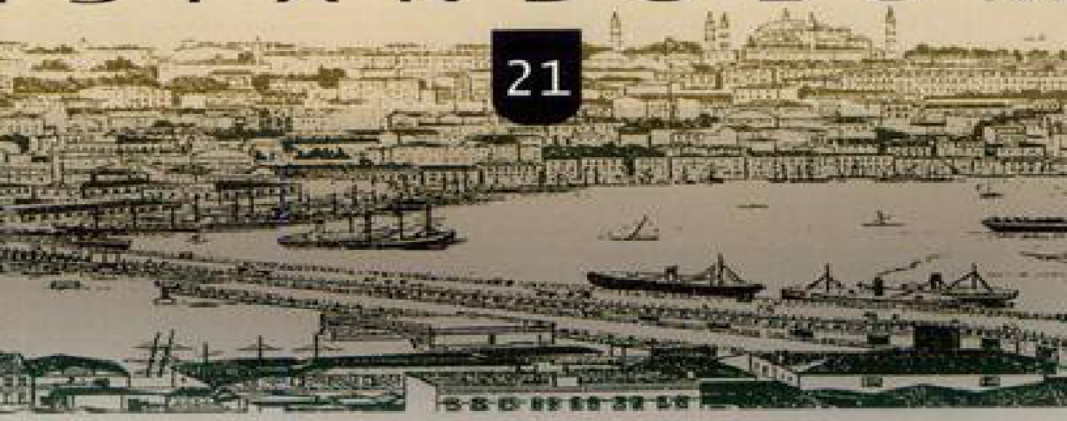

Bir Kadıköy'oğlu

Hulki Aktunç

İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti

heyamola yayınları

Bir Kadıköy'oğlu

Hulki Aktunç

Heyamola - 2010

Hulki Aktunç

Hulki Aktunç (1949, İstanbul). Günümüz şair ve yazarı, ressam. Askerî okullardaki ortaöğreniminden sonra İ.Ü. Hukuk Fakültesi'ne girdi. Yükseköğrenimini yarım bıraktı. Yazı yaşamı, dönemin seçkin dergilerinden “Yeni Ufuklar” da başladı (1968). İlk kitabı “Gidenler Dönmeyenler” ile TDK Öykü Ödülünü (1977), “Bir Çağ Yangını” romanı ile Abdi İpekçi Ödülünü (1981), “Bir Yer Göstericinin Hayatı” ile Yunus Nadi Öykü Ödülünü (1989) kazandı. 1970’lerde şiire özel bir ağırlık verdi. “İnsan Aşklarının Külüdür” ile Halil Kocagöz Şiir Ödülünü (1994), “Istıraplar Ansiklopedisi” ile de Cemal Süreya Ödülünü aldı (1995). Yirmi yılı aşan bir emeğin ürünü olan “Büyük Argo Sözlüğü” yurt dışı Türkoloji çevrelerinde de yoğun ilgi gördü... Aktunç, kendisine özgü bir üslup geliştirdiği öykü ve romanlarında, bir yandan anlatı geleneklerini günümüze doğru geliştirirken, bir yandan da öncü anlatım denemelerine girişir. Aktunç’un şiiri de bugünün insanında aradığı kendiliğinden "şiirsel" bakışın araştırılması ve saptanmasının peşindedir; şiirimizin henüz tükenmemiş olanaklarını sınaya sınaya gelişir ve yeni bir şiirsel blok yaratmaya yönelir. Denemeleri (“Erotologya?”), içinde bulunduğumuz coğrafyanın kendisine özgü erotizmini yansıtıp çözümlemeye çalışan ilk yapıt sayılır... İki öyküsü filme dönüştürülmüştür: “Aşka Kimse Yok” (y. Osman Sınav), “Bir Yer Göstericinin Hayatı” (y. Tülay Eratalar)... Aktunç resme olan derin ilgisiyle de tanınıyor: İlk kişisel sergisi “Lacivert ile Bordo”yu (Erzincan, 1965) yıllar süren bir kesiklikten sonra “Ayvalık Yollarında, Sürücü Aynalarında” (İstanbul, 2005), “Meşk” (İstanbul, 2007) ve “Yoldaşım 40 Yıl” (İstanbul, 2008) sergileri izledi. Şiir ve anlatıdaki tavrını karışık tekniklerle çalıştığı resimde de sürdürdü.

Tarih ve Toplum Bilimleri Enstitüsü (TTBE) Onur Ödülünü Vedat Türkali, Ahmet Oktay ve Prof. Dr. Cevat Çapan ile paylaştı (2008).

Aktunç ile ilgili değerlendirmeler belli başlı ansiklopedilerde, sözlüklerde (Necatigil, Kurdakul, Tanzimattan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi, vb) bulunmaktadır.

“Hulki Aktunç’un değişik türlerdeki eserlerini bir arada düşündüğümde; kuşağının benzersiz bir adı diye tanımlayabildim. Her zaman kaynakların getirdiği yenilik, dinginlik” (Doğan Hızlan).

Yapıtları:

Şiir: Sır Kâtibi (1989), Islıkla Tarihçe (1989), Adresim Aynalar (1991), Şarkılar (1992), İnsan Aşklarının Külüdür (1993), İstıraplar Ansiklopedisi (1994), Bir Şeyin Varoluşu (1999), Firak (Toplu Şiirler, 2001). Sönmemiş Dizeler (2009), Şiirlerinden bir seçme, İngilizceye çevrildi: Twelfth Song (ç. Theo Dorgan, Tony Curtis, Orhan Koçak; 1998).

Öykü: Gidenler Dönmeyenler (1976), Kurtarılmış Haziran (1977), Ten ve Gölge (1985), Bir Yer Göstericinin Hayatı (1989), Güz Her Şeyi Bilir (1998). Toplu Öyküler I, Toplu Öyküler II (2003) ilk 5 öykü kitabını içerir.

Roman: Bir Çağ Yangını (1981 vd), Son İki Eylül (1987 vd).

Deneme: Erotologya? (2000 vd), Aforistika (2001), Bir Kadıköy'oğlu (2009).

Sözlük: Büyük Argo Sözlüğü (1990 vd).

Söyleşi: Yoldaşım 40 Yıl (Rıza Kıraç), 2008

Sergiler: Lacivert ile Bordo (1965), Şair Ressamlar (Nâzım Hikmet, Oktay Rifat, Cemal Süreya, Metin Eloğlu, Afşar Timuçin- karma, 1991), Ayvalık Yollarında, Sürücü Aynalarında (2005), Meşk (2007), Yoldaşım 40 Yıl (2008).

Sunu

Bir sunu düşünmemiştim önce... Yayıncım dedi ki, “Bu kitap, bir andaç olmayacak mıydı?” Uzun uzun düşündüm de buldum: 1990’larda, bir dergide okumuştum. Kadıköy’de 24 ayar Kadıköylüler de var, yaşları 60- 70... Ve Karşı’ya ömür boyunca hiç geçmemişler. Bu kitabı işte onlara, dünyayı Kadıköy’de bulup yaşayanlara adadım.

Bir de Nurşen Aktunç’a... 2. Dünya Savaşı’nın kıtlık koşullarında, “Şu 1941 yılında”, beslenme yetersizliğinden ölmüştü... “Tozfatin Zambo,” diyordu babam, “Bulunur tek bebek maması, karaborsadaydı ve annenin sütü kesilmişti, sütanne de yok, uyduruk mama denemelerimiz de yaramadı”... Nurşen’i apak bir çarşafla kefenlediler, bir sala koydular, Mahmutbaba Mezarlığı’na doğru yola çıktılar... Annemse “Peşlerinden koştum nâçar,” diyordu, “Kuşdili Çayırında arkalarından koştum, bir ayağımda pabuç, öbüründe terlik.”

Tabutsuz ablam Nurşen’e, iki yaşını bitirememiş o Kadıköylüye adadım.

“Bir belde, âkilleri gözünden de delileri gözünden de yazılabilir.

Ya âkil görünen çılgınlarla, deli donlu âkillere ne demeli?

Keşke onlar da anlatsalardı.

Bunlardan biri de ben olabilir miydim?”

Başlamak zordur ey oğul

“Kadıköy’ü yazar mısın?” dediler.

— Kadıköy, yazdı seni.

— Mümkün her şeyi yazdı.

Yazmıştı. Yazmaktadır.

Anlatmaktadır o hâlâ.

Seni, beni, bizi, herkesi anlatır.

Bakma, Kadıköy kendi rıhtımının ardına gizlenir ama, anlatır. Rıhtım denizine inen göz kamaştırıcı yokuşlarıyla anlatır. Üzerlik’in üç yokuşuyla anlatır.

Yahu, bir tek Üzerlik Sokağıyla bile anlatır. Çünkü o kısacık sokak, büyük bir Dağılma Devrinin alçak gönüllü tanığı olmuştur.

Kim bilir, bir Toparlanma Devrinin çekirdeklerini de taşımakta, yaşatmaktadır Üzerlik Sokağı. Kadıköy.

Anlayan herkese. Anlatır.

Harhadon

Harhadon, Harhedon, Khalkedonia, Khalkedon, Kalkedonya, Kalkedon, Halkidona.

Kadı Köyü, Kadı Kövü, Kadiköy, Kadıköy.

Frenk milleti okuyup “Haa, bu imiş!” desin diye, Kadikeu.

Karşıya karşı Karşı. Anadolu yakası.

Avrupa yakasından daima birkaç derece sıcak ülke.

Amasyalı Strabon, 2070 yaşındadır bugün, yazmıştır: “Pontos’un ağzında Megaralılar tarafından kurulmuş olan Khalkedon ve bir köy olan Khryosopolis ve Khalkedonlar tapınağı bulunur; ve denizden biraz içerde içinde küçük timsahların beslendiği bir pınar vardır.”

Süreç

— Sürecin neresine yetiştin Oğul?

27 Ocak 1949'da Zeynep Kâmil'de doğdun. Bugün "tarih dahi" 30 Nisan 2009. Altmış yaşındasın. Hep Kadıköy'deydin (1963- 1966 arasında, dönem dönem Erzincan'da).

Yitirdikçe bulduğunu anladın o sıralar. Kadıköy'ü yitirdikçe buluyordun. Buldukça da yitirdin.

— Kadıköy'ün altı bin yılının (biraz) altmışısın. Belki yedi bin yıl... Kadıköy'ün kentsel dokusu, etamin değil Hereke dokusu. Kadıköy dokusu. O insan dokusunun neresindeydin?

— Sen burada doğdun, dedi babam. Zeynep Kâmil'de. Unutma, karşısı da dünyanın en güzel mezarlıklarından biri. Karacaahmet.

— Neden güzel ki baba?

— Ağacı güzel, otu çiçeği güzel, börtü böceği güzel... Kuşları güzel...

— Şehir içre bir orman yavrusu...

— Geceleri hâlâ bülbül duyan taşları, kitabeleri güzel... Bir gün gezeriz, görürsün. Bir at mezarlığı bile vardır buralarda oğul. Sonra, yalnız güzel değil önemli. Mezar taşlan heykeller gibi.

— Heykel yasak!

— Yatanların cinsiyeti, ne iş yaptıkları da hem taşın biçiminden, hem kitabelerden anlaşılır. Tövbe! Heykel müzesi... Devasa bir nüfus kütüğüdür de burası.

— Kaç yaşında?

— Yüzyıllar yaşında... Elbet nüfusu da öyle.

Bir taş'ta ben, benim; ben idim; taş'ı ona göre yontun, diyen kadınlar ile erkekler. İşte burada. Harem Selamlık var mıdır burada da?

Eski ve yeni İstanbul'da ölüm sosyolojisi.

Doğumlar ile ölümler de karşı karşıya duruyor.

Bir yerde, Zeynep Kâmil'de bebeler, ilk kez ağlıyor. Karşısında ise ölümün ağlatıları var. Nurşen nerede?

"Ölümün kendisi değil etrafındaki çığrışmalar ürkütür insanı," diye mırıldanıyor... Bir ayağında terlik öbüründe pabuç, koşan kadın. Gözyaşları dinince.

Yaşamaya başlamak kolay değil. Ölmek kolay mıdır?

Doğdun, Kadıköy'e indin

27 Ocak, korkunç kar imiş.

Babam, annem ile beni almış. Bir tramvaya binmişler.

İskele.

Oradan da Güneşlibahçe Sokağı'na getirmişler beni.

Çarşı.

(Yo, kendi öykümü, öykülerimi anlatacak değilim. Bir sokak, birkaç sokak, birkaç mekân ile "o insanlar"ı anımsayıp aktarmaya çalışacağım ben... Yetersiz kalacağımı biliyorum; denemeden de edemiyorum.)

Güneşlibahçe Sokağı'nda yıllar yılı dükkân mağaza filan hak getire. Evler, evler, evler. Ahşap, kâgir evler. 1950'lerde, bir adet apartman bozuntusu bile yoktu o sokakta.

Dükkân mı? Bir tek içki deposu var.

Önünden geçerken bir an durmasan bile, kırılmış şarap şişelerinin, rakı şişelerinin olgunlaşmış koku neşriyatını duyarsın. Anason ile şarabi üzüm kokusu sarmaş dolaş. Bir yumurcak, orada fazla kalırsa kafayı bulabilir.

Bira, Tekel birası, âdeta karaborsa. Tekel dağıtım kamyonunun sürücüsü, bakkallardan rüşvet alıyor bir kasa fazla bıraksın, için. Yeşil şişeler, kahverengi şişeler. Tahta kasalar. Taşırken şıngır mıngır.

— Koku mu?

— Evet baba... Sokak boyu...

— Paşabahçe'ye gidelim de sen anason kokan beldeyi gör! Bira neden yok oğlu yok böyle?

— Başkaları yokluğu doldursun için.

Üzerlik. Çarşı, İskele. İlk ülkelerim benim.

— Geceleyin geçmek cesaret isterdi Karacaahmet çevresinden.

— Niçin? Mezarlıktan korkar mısın?

— Biz mezarlıktan korkmayız. Ama karmanyolacılar çok dolanırdı oralarda.

— Karmanyolacılar mı?

— Silahlı soyguncular, evet.

— Biz mezarlıktan korkmayız di mi?

Korkulacak ne var? Onu ilerde anlarsın. Hele Avrupa kuzeyindeki mezarlıkların o "lügübr" karanlığını, kabirlerdeki yeşil yosunları görünce anlayacaksın. Bizde niçin korku edebiyatı, korku sineması olmadığını (olamadığını) da anlayacaksın. Oldurmak isteyenlere neden güldüğünü de.

— Karmanyolacılar değil mi? Onlar melek gibi saf artık. Şimdi de mezar taşlarını çalıyor, dünyaya satıyormuş birileri. Antika niyetine, mezar taşlarımızı!

— Deyyuslar!

— Kim? Kimdir deyyuslar?

Hırsızlar mı, yoksa o hırsızları var edenler mi?

Ben, belki altmış yıl. Kadıköy'ün 60 yılı olabilir miyim?

Kadıköy'deki ben'i yazsam.

Ben'deki Kadıköy'ü yazsam.

Kadıköy'ün bir RUH'u var. Bir kolektif AURA'sı var. Tarihle, insanla birikmiş, bileşmiş. Her sokağında...

Üzerlik Sokağı, 35 numara.

200 metre var yoktur bu sokak. Bir DOKU gösteriyordu. İnsani doku, yapısal doku. Hele insan... Ece ne der? "İnsan-insan"lardı onlar.

Birileri, biliyoruz, yapılan yakıp yıkarken insanlan da yakıp yıkmışlar yıkmaktalardı.

35 numaralı ev de, bir sokağın destanına tanık.

Ölümüne de, kalımına da.

“Bir Çağ Yangını”nda anlattım mı bu evi?

Romanın en önemli kişileri Ev ile Yangın idi galiba.

Sağı solu ayna gibi gören cumba.

“Yoldaşım 40 Yıl”da anlattım mı bu cumbayı?

Cumbalar, cihannümalann şirin özentileri, evin dışarıya taşan gözleri. Bakışları.

Oradan, Üzerlik’ten, hiç değilse 35 numaradan başlayıp yazabilsem.

Oğul, yazmaya başladı

Sonsuz soru ve sorun: NE yazacağını biliyordu, NASIL ya zacağını (gene!) bilmiyordu... Birkaç yol düşünmüştü, yok olmuş birkaç kişi...

Bilgin

Oğul, Moda İlkokulu 1/A'nın penceresinden bakmaktadır. Bilgin'i görür. Her gün, saat 11.00'de, ağır ağır, tartımlı adımlarla geçen adam.

Yaşlı. Ak saçlı. Ak yeleli desen daha doğru. Açık alınlı. Papyonlu. Kıranta. Bir davete gider gibi giyinirdi her gün. Unutmamalıyım, yaşam boyu gördüğüm monokllü ilk ve son adam.

O, hangi gözüyle nasıl ve neler görmektedir? Görmekteydi.

Her gün aynı saatte kendisine özgü kornasını bağırttırarak Migros kamyonu da gelmektedir küçük alana (yenilik!). Bilgin, bu yeniliğe biraz tiksintiyle bakar. Baklatarlası'na yönelir. Kurbağalıdere'ye inecektir. Kuşdili Deresi'ne.

Oğul, "Olsa olsa bir bilgindir bu kişi," diye düşünmüştü (1956). "Hatta bir atom bilgini! Yoksa filozof mu?"

Kadıköy'ü, anlatsa anlatsa o anlatabilirdi. Benim haddim mi?

Bilgin'in öyküsünü bilmiyordum ki henüz. Unutulmuştu.

Binleralık

Oğul, Binleralık'ı görmüştür. Otuzlarında bir adam. Bakımsız. Haftalık sakallı. Üzerlik Sokağı'ndan koşar adım uçup geçer.

Bir ezgisi, bir şarkısı vardır:

Bin-le-ra-lık...

Bin-le-ra-lık...

Bin-le-ra-lık a-dam...

A-dam!U Adam!!!

Binleralık ad-dam!

Binneralık! Binneralık!

"Deli, atlatık, kafadan gayri müsellah," derler Binleralık'a.

Adam, Sidikliyokuş'un başına kadar koşar, kollannı martı kanatları gibi açar, şarkısını söyleyerek (bağırarak! çığlıklara dönüştürerek!) Osmanağa Camisi'ne doğru seğirtir. Yokuşun başında kollarını açarken "tayyare" olmakta ve yırtık pırtık ama tertemiz gömleği havalanarak yokuşun sonuna uçmaktadır (1957). Osmanağa Camimin helaları önünde durur. İçeriye girer.

Büyük 5 kuruş, küçük yüz para (iki buçuk kuruş).

Orada Binleralık'tan kimse para istemez. İsteyemez.

Ona para da verilmez. Vermeye kalk bakalım. Tayyare aniden pike yapar, dalışa geçer... Binnnnleralıkkü! diye, daha da abartarak bağırır.

Yaşamında para bitmiş adam!

İşte, onun öyküsünü biliyordu Oğul:

Söylenti, şöyleydi... Çok zengin bir aileden imiş Binleralık; büyük konak çocuğu; konakları 1940'larda dağılmış. Babasından yalnızca bin lira kalmış ona. Çok büyük para! Ama, "dağılana sen de vuracaksın!" çağlarıdır; babasının eski ortağı, birtakım ayak oyunları yapıp paraya el koymuş ve bizimkini sokaklarda bırakmış aç çıplak. Bizimki

çıldırmış. “Masarosmanlık” olmuş.

Bakırköy Akıl Hastanesinden de kollarını kanat kılıp uçarak kaçmış.

Bir olasılık, hastanenin mubassırları, “onbaşı’ları bırakmıştır onu. Geleni yok, gideni yok. Binleralık’ın beş kuruşu yok. Böyle avantasız deliyi n’apsınlar. Hayatında parayı bitirmiş bir adamın “tımarhane”de yeri ne?

Bin lira! Müthiş bir para. Kınalıada’ya git. İskeleden çıkarken karşında bembeyaz iki yalı var ya... Anlı şanlı ilk öğretmen, İkinci Dünya Savaşı seferberliğinde yüzbaşı, mucit (yanmaz boyayı bulmuştur), sabun, boya ve bezir yağı üreticisi, tüccar, dans hocası, serüven-sever Mahir Dedeoğlu’na (nam-ı diğer, Mayko)

O ikizleri 500 liraya önermişlermiş. Almamış Mahir Hoca, 1940’larda.

Bin lira, dört yalı!

Hele sen elleri var olası Müfid Ekdal’ın Kapalı Hayat Kutusu Kadıköy Konakları kitabına bir bak. Erenköy’de Ziya Paşa Köşkü... “Köşkün vârisleri binayı -çok büyük bir bahçesiyle, HA-on bin liraya Prenses Atiye’ye satmak istemiş fakat eşi Şevket Kıbrıslı Bey o parayı bir köşke baglamaktansa Nice’te muhteşem bir hayat yaşamayı savunarak Prenses Atiye’yi bu alışverişten vazgeçirmişti.”

Her neyse, Binleralık’ın adı bilinmiyordu.

Bin-le-ra-lık ad-dam! Duyulmaz oldu şarkısı.

Bir gün, uçmaz olmuş, babasının hain ortağıyla birlikte herkesi suçlayan çığlık-şarkısını söylemez olmuştu. Haksız mıydı? Onun dramına, hatta tragedyasına ses çıkarmayan herkes de “bin liralık” değil miydi?

Unutuldu.

Kadıköy, bu adamın yaşam biçimi ve biçemiyle de anlatılabilirdi.

Marika

Oğul, Marikayı tanımıştır.

Marika, hepimizin nişanlısı. İdi. Rum. 1960'larda kırkında mıydı? Annesi ve abisiyle yaşamaktaydı. Kese kâğıdı yapıp esnafa satarlardı. Eski gazetelerden, kese kâğıdı. Çiriş ile yapıştıraraktan eski gazete sayfalarını kesip kesip biçimlendirerekten ellerine çiriş bulaşıp bulaşıp kuruyaraktan.

Marika, bu ev-içi bunaltısından firar eder dururdu besbelli. Hep sokaklarda.

Marika, konuşmazdı. Dilsiz değildi de konuşmaya küskün idi.

Hüznün en deriniyle mahzun, küçücük, ama dışarıya uğramış mavi-yeşil gözleriyle Marika...

Sokak sokak, deli deli dolaşır. Hızlı hızlı, aheste, yeniden hızlı, koşarak, birden duraklayarak. Neden durduğunu bilmeyerek. Yeni sokak yönünü düşünürken mi?

Erkekler, yaklaşır. Kimseye belli etmeden üç beş kuruş verirler Marika'ya. Bir baç ödercesine.

Marika aldığı parayı avucunda âdeta "kaybeder". Gülümser.

İnsanın gözleri utanabilir mi? Onda gördün.

Marika bir şeyler mırıldanır. Bir şeyler mırıldanırsa da anlaşılmaz. Türkçe? Rumca? Ejaristo, kala!

Oğul, onun öyküsünü de biliyordu: 16 ya da 17'sindeymiş. Bir delikanlı ile sevdaya düşmüşler. Sevişmişler de. Herif aniden kaybolmuş. Yüz üstü bırakmış Marika'yı.

Bir Rum? Bir Türk? Bir Ermeni? Bir Yahudi?

Erkeklerin hepsi!

Marika'nın aklı çıkmış, habire o genci arıyor. Onunla buluştuğu sokaklarda... Artık buluşma yeri olmaktan çıkıp birbirine ulanarak birer labirente dönmüş sokaklarda...

Tellalzade, Muvakkithane, Üzerlik, Mühürdar, Başçavuş, Serasker, Sakızgülü, Arayıcıbaşı...

Kadınlar para vermezdi Marika'ya. Eski, demode giysiler, ayakkabılar veriyorlar işte. Alıyor Marika. Hemen eskici Hacıanne'ye satıyor. (Hacıanne'nin öyküsü mü? Romanı var onun. Romanı mı? Ne romanı? Bir tarihi vardı onun. İlerde söylerim.)

Kadıköy, darmadağın bir aşkın yürüyüşüyle, Marika'nın adımlarıyla da anlatılabilir. Yılgın, mahzun, arayan, aranan, mavi-yeşil umut dolu, kapkara umutsuz bakışlarıyla da.

Marika, unutuldu.

Kese kâğıdı yapmayı sen de öğrenmiştin. Çarşı işi kese kâğıdı, eski "gaste"lerden yapılır. Yapıştırıcı olarak çiriş kullanılır. Demek çiriş otu kökü, o sıralar hâlâ öğütülmekte.

Tabanı kaba, ağırca olurdu bu kese kâğıtlarının, çiriş kuruyana kadar. İşsiz güçsüz esnaf, bu kese kâğıtlarını evire çevire okurdu da.

(Kayınvalidem, Trakyalı Nuriye Hanım, Nurka, mırıldanır: "Aylak bakkal, kokelerini tartar!") Günahları boyunlarına, tartıda hileye de yarar imiş.

Kâğıttan uçak, kayık, şeytan uçurtması yaparken, eski gazetelerden kese kâğıdı biçme yordamı çıkmayacak aklından.

Çayır güzeli

Bahariye'de, Opera Sineması'nın karşısında Foto Servanis var. idi. Rum.

Aa!... Vitrinde o Bilgin'in bir portresi! Bir de Çayır Güzeli!

Bilgin'in Osmanlıdan kalma allame görkemi (monokl düşünceli) ile çayırlar çılgınının mübalağa güzelliği (şen donanma) yan yana.

Çayır Güzeli, ağır mı ağır, boyam boyam makyajıyla, çiçek bezek giysileri, rengârenk tüyler papatyalar iliştirilmiş şapkasıyla, bin bir takısı çıngıl püskül, bakar dururdu gelen geçene.

Sevgilinle çay bahçesindesin. Oturmuş da Kalamış'a, Fenerbahçe'ye (Fener Bağçesine), lodoslarda ayna gibi görünen Adalar'a dalmışsınız. Çayır Güzeli çıkagelir, ikinize, sana sana sana! Sorgularcasına, dikkatle bakar bir an. "Sen o değilsin, zaten olamazsın da."

Hızla, yel yeperek gider sonra.

Deli saraylı mıydı ne?

Moda'da çok dolaşır. Moda çayırlarında; evet, Moda'nın çayırları vardır bir zamanlar. Muhterem Adnan Giz, bir nostalji şaheseri saydığım "Bir Zamanlar Kadıköy" adlı kitabında Moda çayırlarını da anlatır. Ağaçlarında bülbüller öten Moda Çayırlarını.

Çayır Güzeli, deniz kıyılarında. Deniz kıyılarında.

Sevgilisi denizciymiş, derlerdi. Anlı şanlı bahriyeli. Hem de denizaltıcı imiş.

Dumlupınar denizaltısının 81 şehidinden biri.

1953'te... Dumlupınar denizaltısı Marmara'da 'çarpılıp' batıp çıkamamış, kurtulan olmamış. Ama, ama, nişanlısı bir yüzme şampiyonu imiştir Çayır Güzeli'nin. Kurtulmuştur o. Kurtulmuştur o. Kurtulmuş. Kurtulmuştur o.

Çayır Güzeli, kıyıları beklerdi. Yüzünde acı, korkunç acı bir gülümseme var. Takılıp kalmış.

Kolunda bir sepetle Çayır Güzeli, kır çiçekleri toplar. Gelinciklerin al

şahikası taç yapraklan anında kopup uçuşuyor. Al al, tek kanatlı kelebekler. Artlarında, Çayır Güzeli.

Canım efendim, çocuksun. Öksürürsün. İhsan Sani Öksürük Şurubu içirirler sana kaşık kaşık. Mis. Bazı çocuklar bu şurubun tiryakisi olur. Yerli yersiz içer dururlar. Eee? Gelincik? Afyonun kız kardeşi. Mahcup uyuşturucu. Çayır Güzeli, koyu koyu gelincik şerbeti yapıyor. İçiyor, sızıyor derler.

Konuşmaz. Adı bilinmez.

O da anlatabilirdi. O dağılmış, denize gark olmuş aşkın bakışlarıyla... 1970'lere kadar.

Unutulmuştu.

— Kadınlar kalbinden, erkekler cebinden oynatıyor baba.

— Terbiyeni takın!

Mezarlık demiştin

2000'lerde bir kazı yapılıyordu, Altıyol'da.

Boğa'nın yedi sekiz metre yakınında. Rum lahitleri çıktı. Gazetelere haber oldu... Hay bre cahil kazıcı! O bölgenin yüz yıl öncesine kadar Kadıköy Rum Mezarlığı olduğunu bilmez misin?

"Güzelim Kadıköy'ü Kazıköy'e çevirdiler!"

Altıyol'dan Kuşdili'ne yürü, Mahmutbaba Türbesi var orada. Ardında bir mezarlık. Karacaahmet'in bir süreği gibi. Karşısında Salı Pazarı.

Hanımlar, fısıltıyla dua okuyup dilekte bulunuyor. Mum dikiyorlar.

Türbedara beş on kuruş verenler de oluyor.

Kadıköy dışı, Altıyol çizgisinden başlıyormuş demek. Mezarlıklar, şehir dışı, "köy" kenarı, Kalkedonya'dan beri oralarda başlıyor. Mahmutbaba ile sürüp Karacaahmet'e ulaşıyor. Nurşen bebe, Mahmutbaba'da uyuyor olmalı. Bir taşı yok. Recep baba ile Nadide ana, Karacaahmet'te. Yan yana.

Taşları da, çalınmayacak kadar sade.

Gördüğüm ilk gecekondu, Serasker Caddesi'nin üzerindeydi. Çarşı üstü neredeyse. Teneke, sandık çakma bir barınak. 1970'lere dek oradaydı.

Bir benzeri, Moda Caddesi'ne on metre yakın; Eski Adliye'nin dibinde. İdi.

Paris Mahallesi'ne gelince, 2000'lerde gene var; Belediye yıkıyor habire konduları.

Romanlar, ah onlar... Gezginleri, Karacaahmet duvarları dışındaki çayırlığa ilkyazla birlikte çergi kuruyor.

"Yerleşelim," diyenler de, biraz aşağıda Paris Mahallesi'ni kurmuş olsa gerek.

Çamlıca'da, Sefa Tepesi'nde, cümle parklarda, Adalar'da Moda'larda dolaşan o bilge falcılar burada oturuyor. Bütün sevdalılara bakla açıyorlar. Çayır Güzeli, çok kovalarmış onları.

Fikirtepe, ayrı, apayrı “vak’a”. Oğul, birkaç ev anımsar oradan. Bir de, buğday tarlasında dövene bindiğini. 1950’lerde yedi sekiz kondu ya var ya yok.

Bizanslı Torso

1967'de, Bahariye'de bir pasajdan geçmektesin. Çok şık bir mobilya-dekorasyon mağazası. Sahibiyle aşinalığın var.

Vitrinde, yerde, çok etkileyici bir torso. İçeriye girip sordun.

"Hasanpaşa'ya marangozlarıma giderim sık sık. Geçen hafta da gittim. Yola kaldırım taşı döşüyorlar. Amorf, çamurlar içinde bir şey gördüm. Bir şey ki, gömüden yeni çıkarılmış hâliyle bile seni çekiyor... Taş parçası, hani kırıp yola döşeyecekler. Aldım. Dikkatle yıkayıp temizledim. Bu çıktı. Bizans, eminim."

Yükseklik 45 santim. Küçük göğüsleriyle, gergin kamıyla, incecik beliyle, aşka düşülecek omuz başlarıyla, elmaması kalçalarıyla bir torso!

Bir halıçe üzerinde. "Satışa sunulmayan" koltuklar, arslan ayaklı sehpalar ve konuklarını bekleyen bir masanın önünde duruyordu.

Hepsini birden isteyen olursa bilemeyiz, tek tek satamayız efendim!

At mezarlığından söz etmiştin

At, sevgili at, görkemli at, çilekeş at, yeleli yoldaş.

1950'lerde Kadıköy iskelesi. Akşam saat 5-6'larda. iskelenin önünde şık faytonlar bekliyor (taksiler gibi). Vapur gelecek, yolcular inecek, faytonlarına binecekler. Evlerine revan olacaklar.

Ayrıca, Kethüda Çarşı Mescidinin (üzerinde Cami der) çeşme berisinde, iki at arabası var. Üst üste park etmiş. Biri Vartan Baba'nın, diğeri Tu-tu Mehmet Usta'nın arabaları (Mehmet Usta! Saçları daima kazınmıştır; daima İkinci sigarası içer, dudaklarında kalan tütün kırıntılarını "tu-tu" eder). "Yük ve eşya taşır." Esnaf mobilya filan satacak, taşıyacaklar.

Karşı için Kadıköy, deniz kıyılarının, yazlıkların başlangıcı. Mart, Nisan denildi mi, dükkânlarda portatif masalar, odun gibi kaba saba ama işe yarar sandalyeler, Vinylex kaplı tabureler, basit boru somyalar, hele hele türlü de türlü şezlonglar sergilenir.

Avrupa yakasının yazlıkçıları haziran başında sökün eder. Önce yazlık için eşya alacaklar.

Aldılar mı? Hoyda bre Vartan Baba, hoyda bre Mehmet Usta... Eşya yüklenir... İki de yolcuları vardır: Ben ve "çetem" Arto (anca 7-8 yaşlanndayız). Haydi, Caddebostan'a diyelim...

Sağdan soldan gelip geçen otomobiller, tek ve de tüktür.

Adrese varılır. Eşya boşaltılır. Eşyanın yazlık eve taşınmasında pek bir yumurcakça yardımcı olunur. Biraz bahşiş de alınır. Yine Çarşı'ya. At nallarındaki o terli şarkıları dinleye dinleye.

Kiliseden geçerken görüyorsunuz, cenaze var...

İskele faytonculanndan biri, Kadıköy Ermeni Cemaatine ait cenaze arabasını da kullanıyor. Surp Takavor Ermeni Kilisesi'nin önünde, o şen şakrak araba, bu kez simsiyah. Atın oyanları, sakındırakları bile başka. Ölüm, kara. Atlar, dingin.

Bunlar bunlar varsa, at mezarlığı olmaz mı?

Çürümenin başlangıcı

Sen atları Üzerlik Sokağı'nda tanıdın. Sevdin. Sana baktılar kocaman gözleriyle. Gözlerin kocaman oldu. Yelelerini okşadın. Fışkılarını temizledin.

Vartan Baba ile Mehmet Usta, ille ikindi vakti, gün içinde kazandıkları üç-beş kuruşu hesaplarlar. Eh, fena değildir. Yürük at, ne hak etmesi, yemini artırmaz mı?

"Doktor, al şunu, git dört kilo kırma al!"

Koşa koşa... Osmanağa Camisi karşısı, Başçavuş Sokağı, keresteciler. İçlerinde biri de at yemi satıyor. Alırsın. Üzerlik'e dönersin. İki atın yem torbalanndan gelen o keyifli yumulma seslerini dinlersin.

Atları öldürmektedirler...

Kurbağalıdere'de bir at gördün. Ölmüş. Dereye atılmış. 1956'da.

Gazhane, kokuyor evvel eski. Atıkları derede. Çürüme başlamış çoktan.

Bir at! At, karanlık, ağılanmış, kaynağına lanet okuyan sular içre, ölü.

Şefkatin, ne şefkati insanlığın bittiği yerde... Donup kalmış gözleriyle. Sana bakıyor. Korkmadın. Ağlamıştın. Yedi yaşının gözyaşlan... Ata ve dereye.

"Kurbağalıdere Kıyısı Bir Cehennemse" adlı bir öykü tasarladın. Sonra, "Deredeki"ni yazdın...

At da oradaydı ve o da oradaydı... Ata ve belki de benim göremediğim bir yere bakıyordu.

Hasanpaşa'daki Kurbağalıdere Köprüsü'nden korka korka geçiyorsun.

Şimdi kamyonların geçtiği o köprünün atası, eni 1 metre var yok. Korkuluksuz da.

İlerle: Sağ yanında gene büyük bir mezarlık. Tramvay mezarlığı! 1. mevki vagonlar, kırmızı. 2. mevki vagonlar, yeşil. Camları kırık. Kaportaları anık pas rengine kesmiş. At ile taşımacılığın seçenekleri de ölüyor, toprağa karışıyor ağır ağır.

Fi tarihinde buraların, Kurbağalıdere kıyılarının kumundan altın elde edildiğini nice sonra öğreneceksin.

Üzerlik üzre

Üzerlik Sokağı'nda park etmiş at arabaları... 1960'lara kadar.

Bagajı büyük otomobiller, kamyonetler geliyor yavaş yavaş, egzoz saçaraktan.

Binleralık'ın uçtuğu Sidikliyokuş ile de başlar Üzerlik.

Oğul, hep o ülkede yaşadı. Küçümen de bir sokak, kocaman da bir dünya...

— Marika geçiyor baba,

— Şunu ver ona, kimse görmeden dedim...

— Verdim baba, Marika bana gülümsedi baba, sonra da çarşıya koştu.

Gümüş 50 kuruş vermişti.

Gümüş 1 liralara da yetiştin sen. İlkokulda günlük harçlığın 10 kuruş. Yani 1 adet simit.

Sonra sonra bir çay ocağında çalışacaksın. Haftalığın 5 lira. "5 gümüş lira!" deyince, her şey nasıl değişiyor. Ha, sarı, şirin bir paraydı 10 kuruş da. Moda İlkokulunun önündeki simitçi, macuncu, vb. alışveriş etmeyelim diye sürekli kovalanır durur.

1 dakika... "Gümüş 1 liralara yetişmek" mi? Para kavramına da yetiştin. 1 kuruş, 40 para. 2.5 kuruş, yüz para.

— Rasime Hocanım, okumanı, defterini, kalemini seviyor. Kim bilir, belki bir gün yazacaksındır da.

— Müsameremizde Reisülküttap olacakmışım baba. Tuğrul da Veziriazam.

— Kılık? Uygun kılık ne olacak? Bize kalırsa, vaktimiz pek müsait değil bu sıralar.

— Kılıkları Bedia'nım ayarlıycak baba.

— Beceriklidir... Tanses'in annesi.

— Evet... Rasime Hocam bana kitap hediye etti!

Bir kitapçık idi. Adı da “Kalkedonya Tarihi”. İster inan, ister inanma.

Çarşı? Gümüş ellilikle beş simit alabilir Marika, Beyaz Fırın’dan.

On adet halka da alabilir Marika.

“Oğlum! İki ekmek de alabilir! Ona verirler.”

Evine seğirtir sonra Marika. Küçük, narin, telaşlı adımlarla.

Çarşı içinde Ayia Efimia Rum Ortodoks Kilisesi’nin karşısında, Beyaz Fırın. Millet “Bulgar Fırını” diyor o sıralar. Çocuksun. Hastasın. Ateşin yüksek mi? Beyaz Fırın’ın francalasından yiyeceksin. Pahalı.

“Marika francala alıyordu baba!”

“Biz öleceğiz ama Üzerlik Sokağı yaşayacak,” dedi.

“Nasıl yaşayacak?”

Üzerlik Sokağı ya da “Sevdiğim sokak adları gibi…”

Burada evliyadan çok kişi yatar. Fakat hepsini anlatsak söz uzar (Evliya Çelebi)

Birkaç sayfalık bir denememin ikinci başlığını Melih Cevdet Anday’dan (ç)aldım. Çalmıştım. Sevmediğimiz sokak adları da var besbelli. Bizim insanımız da, edebiyatçılanmız da, sokaklara, adlarından belli, gereken ilgi ve duyarlığı hep göstermişlerdir.

Benim 113. Sokak gibi bir adlandırmayı sevmem mümkün değil sözgelimi. Hapishanelerdeki “numaralanmış” mahkumlan düşündürüyor. Yalnız onu mu? Tarihsiz, uygarlıksız New York’u da hatırlatıyor. Kadıköy’ün bilmem hangi sokağında Kemal Tahir, New York haritasını açmış yazmaktadır: “Mayk, 47’nci caddeye hışımla girdi!” F. M. Ekinci takma adıyla “yerli” Mike Hammer romanları çızıktırmaktadır.

Nezihe Meriç’in (Kadıköy’lüdür o da, Çarşı üstü, Pavlonya Sokağı’ndan mı, Begonya Sokağı’ndan mı? Köşesinde binek taşı vardı o sokağın. Atlar! Mezar taşları, Bizanslı torsonun taşı, binek taşı.)

Nezihe Meriç’in “Korsan Çıkmazı” -Pera- bana Ahmed Vefik Paşa’yı anımsatır. Moliere’in “Georges Dandin”ini “Yorgaki Dandini” diye uyarlayan Hazret, Bursa valisiyken faytonuyla bir sokağa dalar; atlar aniden durur. Paşa, arabacıya sorar:

— Neden durdun?

— Burası bir çıkmazdır Paşam.

Paşa inip bakar.

Önlerinde kavi bir duvar.

Atlar, gem gergini.

Öfkelenir Paşa… Duvarı yıktırır.

Devlet arabasına engel olur mu?

Serasker Caddesi bitip Bahariyeye kavuşmadan önce, solda, bir çıkmaz

sokak var. Adı neydi o çıkmazın?

İsmiyle müsemma İpek Hanım ile Sofu Dede (yok, o bilinen sofulardan değil) oturuyor orada. Karagöz'ün evi gibi bir evde, ahşap. Bir ev, insanlarına ancak bu kadar yakışır.

Binleralık, çıkmazlarda uçmuyor. Ne Bilgin dolaşıyor, ne Marika var bu çıkmazda. Issız gibi. Âsude.

Sen, Sofu Amcadedelere el öpmeye gidiyorsun Bayramlarda. Çok sevdiğin için; ama güzel de harçlık veriyor.

Akçiçek Çıkmazı diye bir yer yok. Ama sen yazarsın: Sevda uçulur bir buluttur ya / Siner dağlara dağlara / Bakarsın uzak hayır çok yakın / Ufkunda Akçiçek Çıkmazının.

Doğdun, Güneşlibahçe. Büyüyorsun, Üzerlik üzerinde.

Hemen hemen her evin bir bahçesi var, arka bahçeler.

İşin kadim raconu, ön bahçede gölge yapan ağaçlar olacak, akasya, atkestanesi, palmiye... arka bahçede erik, elma, ayva, yenidünya... meyve ağaçları. Asma, mutlaka. (Kendi şarabını üreten evler var!) Defne, incir, aylandız, "kendigelenler".

— Üzerlik nedir baba?

— Bir ottur. Tütsü yapmada kullanılır. Nazara karşı.

Arka bahçelerde üzerlik yetiştirildi mi acaba?

Gel, konuşalım biraz. Osmanağa Mahallesinin Üzerlik Sokağında...

Buhuri

Mahalleye adını veren Bâbüssaade Ağası Buhur! Osman Ağa'nın yaptırdığı Osmanağa Camisinin alnacında duralım.

Nâm-ı pâk-i hayrata âsâr-ı tamâm Dediler tarihini bil câmi-i Osman'dır

Tarihini bil! Tarihini bil!

Osman Ağa, bir buhur! de... Özellikle Mevlitlerde kullanılan bir buhurun da mucidi! Bitki kimyageri bir hoca... Bunu unutma... Osmanağa buhuru bugün yapılmakta mıdır?

1612'den neredeyse 350 yıl kadar sonra, çocuklar Mevlit kokusunu hemen alıp camiye koşuyorlar. Sidikliyokuş'tan aşağı... Binleralık?... Çocuklar, Mevlid şekerine koşuyor. Çocuklar, ben, Arto, Osman... Beyaz külahlar, üstte birkaç lokum, altta sarımtırak şekerlere koşuyor çete. Binleralık'tan da hızlı uçuyorlar.

Danelere dadanan serçe oğulları gibi uçuyorlar.

Osmanağa Camisi önünde, ben kendimi bildim bileli bir kitap işportası vardır. Bundan on yıllar önce, oradan "Tahir ile Zühre'yi aldım. "Hayber Kalesi Cengi"ni de. "Mızraklı İlmihal"i de.

"Tam ve Resimli Şahmaran Hikâyesi" seni çok etkileyecek. Kuşdili çayırındaki bayram yerinde, İnsan-Şahmaran'ı göreceksin, giriş ücreti on kuruş. 1957...

"Bayram Gömleği"ni yazacaksın. "Yılan Gömleği" mi? Asla! Bayramların gömleği.

Halk hikâyelerine evvel eski "takık"sın.

"Cami önü kitapçıları" diye bir kavram üzerinde duracaksın.

İmgenin kavramın doğduğu yer, işte Osmanağa Camisi önündeki işportacıdır.

Daha geçenlerde (Aralık 2008) aynı yerden bir kitap daha aldın: "Asırlarca Uygulanmış İbni Sina'dan Terkipler: Şifalı Bitkiler Ansiklopedisi" .

Ey bizim sokaklılar, dinleyin: Ağrı ve sızılara karşı "Akşamları 3 gr.

üzerlik tohumu, birer bardak su ile yutulur”; Arif Pamuk’un yalancısıyım.

Ağrıyacak mıyız hep?

Sonra Ahmaklığa Karşı Yapılacak İlaçlar’ı biliyor musun? Özünde Ada Soğanı Sirkesi, Bal, Turp Tohumu var!

Durakladım. Dalmıştım.

Kambo

Kambo, Kamber Aga, Balkan savrulmasının yakışıklı kaçkını bir Arnavut, balıkçı, kumarbaz, bıçkın ve dayı... Balıkta miçoluk ettiğim aga... “Devam eyle!” diyordu. Arkadaş, devam eyle...

Boşalt çapariyi, sal çapariyi...

Dolu dolu dolunca incitmeden çek çapariyi. İnce ince. Devam eyle.

Balığa çıkacaksınız, Anna Magnani hala, Süvela, sözüm ona tembihliyor: “Evladım, al bu adamı da getirme geri!”

Kambo, yerli yersiz “lagos!” diye bağırır.

İyi av gelince, lagos! Yerli yerinde düşeş atınca, lagos! Beş benzemez ile rest çekip kazanınca, lagos!

Denizde ölmek istiyordu; kim bilir ne fikre daldıysa, treni görmemiş. Raylarda can verdi.

Lahos! demeye getiriyordu Kambo.

Soyunu tükettiğimiz o görkemli balık.

Devam eyle, ince ince

Bu sokak, Kadıköy'le ilgili her şeyi anlatır, ele verir hatta... Üsteleye üsteleye.

Osmanağa Camisi'nin hemen yanından gireceksin Üzerlik Sokağı'na... Bir dakika!... Sokağa dalmadan önce, sağındaki çeşmeye bak (1621 tarihlidir)... Bir dönem körelmişti... Kurumuş, kurutulmuştu... Şimdi suyu var. (Var yok! Haziran 2009.)

Çeşme, zemine gömülü, handeyse yarı beline kadar. Musluğu demir kayıtlarla korumaya alınmış. İstanbul, Kadıköy musluk hırsızlarından neler çekti. Çekiyor...

2008... Feneryolu'nun belki de en sevimli sokağında, Fenerli Ahmet Sokağı'nda oturmaktayım yirmi yıldır... Reca-i Yahya Mescidi (1943)... Gelip geçenleri, yorgun tren yolcularını serinletiyor alçak gönüllü hayratıyla... Bir sabah gene yok musluğu... Gene çalınmış. Öyle haşmetli, para edecek bir musluk da değildi.

Babamı gördüm düşümde. "Üçüncü Boğaz Köprüsü mü? Bırak şunu, bırak şunları da sor: İstanbul'un çeşmelerini bugüne kazandıracak cibilliyet kimde var!?" diyor.

Sen devam eyle...

Şimdi, Osmanağa Camisi'nin hemen solundan, yani Çarşı Hamamı'nın da sağından girelim. Ucuz giysi, ayakkabı satıcılarının iki yandan iyice daralttığı sokakta 8-9 adım sonra, solda, Osmanağa Camisi'nin helaları var. Koku!

Camide, içeride Osman Ağa buhuru tütüyor mu bugün? Binlerce kez sormak gerek: O buhuru icat ile üretip tüttürecek adam gibi adamlar var mı bugün?

Belki de bu helalar yüzünden Sidikli Yokuş demişler Eski Kadıköylüler bu yokuşa; naturalist bir yaklaşım. Hela yine kokmakta ama kimse bu adı kullanmaz olmuş nedense...

Devam eyle... On adım yukarıda yokuş bitti. Rahatça bir düzlüğe geldin. Üzerlik, yeniden başladı.

Sağında Yasa Caddesi... Solda "Ekrem Nikelaj"; bodrum-dükkânın vitrinindeki binbir renkli eski vazolar, epeski biblolar, çini eşya, kristal heykelciklerin arkasında bir adam. İki büklüm çalışıyor. Bardak altı camlı gözlükleriyle. Alçı. Sarı metal. Nikel kokusu.

Sen kadim eşyayı Ekrem'e binbir parça getir; sana günler sonra ilk günkü gibisini versin. Sabrettin de beğenmedin. Para vermezsin.

"Peki, vitrindeki o binbir eşya kimin malı?"

"Onarıma bırakanların malı. Dönüp almayan ya da alamayanların."

Dağılmış eşyayı toparlayan adam. Gözleri kör olmak üzere. Sağda, köşede bir eskici dükkânı... Elden düşme giysiler, ev eşyası. Bazen yükseklere asılmış bir gelinlik, bir damat elbisesiyle yan yana salınıyor yokuş rüzgârında. Karşıdaki vitrine bakıyor. Şaban Bey.

Karşı köşeye bakmadan biraz durmalı bu düzlükte.

Çünkü burası, yabancı esnafın giremediği bir mezat yeri. Kadıköy esnafının mezat yeri. İdi.

Mezat yerinde

...dağılmış konakların, köşklerin, yalıların sayım suyum bilmez eşyasını, halısını, tablosunu, kitaplarını gördün. Taşımaya at arabaları yetmiyor.

Esnaf erbabınca paraya kıyılmış, tangır tungur bir kamyon bulunup tepeleme yüklenmiş eşya... İndiriliyor ağır ağır...

Kambo! İnce ince!

Şunu bilmeli: O eski esnaf, icra malı satın almaz, hele hırsızlık malı da getirenin gözlerinden çakıp almaz. İdi.

Eşya, türlerine göre yerleştiriliyor yere. Atmadan, kırmadan, dökmeden. Tek tek her birinin fiyatları göz kestirmece saptanıyor... Kıdemli esnaf, oturaklı üç dört efendi bekliyor... Nikelaj Ekrem, şöyle bir gelip bakıyor ara sıra... Düzenleme bitince, en pahalı görünen eşya ile başlıyor artırma:

— Halımız Bünyan'dır... ki temiz kelle... Yüz.

— Yüz beş! - Yüz on! - Yüz yirmi! - Yüz yirmi b-be-... - Yüz otuz! (Sessizlik.)

Sat-sat-sat-tı-(sessizlik)- satt- sattımmm!

Recep Baba halı uzmanı sayılıyor... Kapalıçarşı'dan, Bedesten'den ekspertize çağırıldığı vâki.

Aklın fikrin kitaplarda. Gezgin sahaf Arap Niyazi, seni pek sever. Kollar da ara sıra. Bir risale, eski püskü birkaç dergi veriverir sana.

İki metre boyunda bir adam, kara kaptan kasketli, beyaz bıyıklı. Kitapları biliyor, çok iyi biliyor o. Yalnızca el yazmaları, bizim baskılar da değil, bilumum gâvur kitaplarında da uzman.

Matarası hep dolu, bir yudum çekiyor ara sıra. Ne içerdi acaba?

— Mushaf... el yazması..iki elimin arasındadır...

Arap Niyazi'nin elleri titriyor. Açıyor cildi. Tezhip görüyor. Hat görüyor. Tarıyor sayfaları Arap Niyazi hızla ve ihtimamla, derin düşünüp hattatı tahmin edemiyor,

— Bir sayfası iki damla su görmüş, gerisi temiz, 1890 başları, iki yüz!

Bilgin geçiyor, gölgesiyle usul usul. Dikkatle süzüyor Arap Niyazi'yi. Monokl.

Devam eyle... Çünkü Arap Niyazi'nin gözleri yaşarıyor.

5 yaşından 13-14 yaşına kadar izledin bunu: 1950'lerde Anadolu yakasında nice konağın neredeyse yarısı içilmiş Whiskey şişesi dahil terk edilmiş bin bir eşyasını, darmadağın binbir parçasını, hezar paresini gördün.

Nikelaj Ekrem de gördü.

Arap Niyazi, okudu.

— Dur Doktor, senlik bikaç mecmua var.

Resimli Tarih Mecmuaları... Server İskit... "İlavemiz ortada dikilidir".

"Dördüncü Murat zamanında İstanbul'da iki bin esir tüccarı vardı."

Hacı anneye sormalısın.

Bir "Yelpaze" dergisini hızla çeviriyor Arap Niyazi... Muvafık!... "Hımm, bunu da al"...

"... evladını kaldırım köşesine, cami avlusuna bırakan canavar ruhlu kimseler esasen ana, baba sayılamayacaklarına göre..."

Yasa ve Fıçı

Mezat yerinde sağda Yasa Caddesi, İskele'ye iniyor...

Köşesindeki bodrum, bir kalaycı dükkânı... Sahibi ve tek işçisi, bir Karadenizli. Sarışın. Ama, vücudu tencere dipleri gibi kararmış bir adam. Dev bir tencereyi çıplak ayaklarıyla ovuyor. Döne döne.

Yasa'da star futbolcu Birol bir kırtasiyeci dükkânı açtı.

Birol'un Beşiktaş'tan Fenerbahçe'ye transferi büyük olaydı. ("Şenol... Birol... Gol!" sloganı çok ünlüydü 1960'larda.) Birol, sevimli, alçak gönüllü bir adam. Yüzünü görmek, selamlaşmak için ondan alışveriş ediyor millet.

Birazdan Çarşı dörtyoluna ulaşırsın. Sebze meyve balık meze şeker baharat et sakatat... Ayrıca, elbet ayrıca, dipdiri maydanoz, dereotu kokuları... Hepsinin oluşturduğu, ta Erzincanlarda bile burnumdan çıkmayan koku.

Son zamanlarda Rodi dolaşırdı oralarda. Çarşı'nın maskotu olan kaz. Rodi öldü (2009). Daha yaşarken, bir heykeli dikilmişti. Heykel, çalındı. Musluklar çalınıyor.

Daha yürü; Ayia Efemia Rum Ortodoks Kilisesi'ni geçtin... Ki avlusunda Zaharofların kabirleri vardır. İskele Camisi'ne yaklaşınca, sağda Fıçı Birahanesi. Aman, Üzerlik'e dönmeliyim... Fıçı'ya gene gelirsin. $u anda yoldan çıkmayalım.

Devam ile...

Ekrem Nikelaj'ın antik anılar vitrininden sonra, solda büyük bir marangozhane. Kaldırımı taze talaş. Taze biçilmiş tahta kokusu.

Sonra da Berber Sakıp, su katılmış kolonya kokusu. Erkek çocukların "3" numara kırkılma kırpılma korkusu".

Sakıp Bey şakacı bir adam: İyice papazlaşmış Zenci Cengiz'e (10 yaşındaki kankam) ne yaptı geçen gün? Saçları 3 numara kesti ama tam ortada bir sıra saç bıraktı... Cengiz, mahalleyi Apaçi, Çeroki falan ayaklarında, kendi deyişiyle "kızıldereli" çığlıkları atarak dolaştı ki ancak 1 saat... Annesi berbere yeniden getirdi Cengiz'i. 3 numara infazı tamamlandı.

3 numara saç tıraşı terörünün altında bit korkusu vardı tabii tifüs dehşeti vardı; uyuz da ender sayılmazdı. Bir başka korku: Erkek çocuklar kız çocuklara benzeyemezdi! Alnındaki perçem, tabu!

Berber Sakıp'ın üstü, büyük bir aile evi.

Bir aile evinde

Burada biraz durmak gerekiyor: Çünkü Söğütlüçeşme Caddesi üzere Osmanağa Camisi'nden başladık, ağır aksak 137 adımda buraya, Geyveli Hüseyin Bey'in apartmanına (bina desem, yapı desem daha doğru) vardık.

Bir aile evidir (idi) bu yapı. Hüseyin Bey, heybetli, esmer, ak bıyıklı, yakışıklı bir adam... 60 mı, 70 mi yaşı? Çapkın olduğu söyleniyor! Eşi hanımefendi, melek yüzlü bir kadın. Mahallede herkes sayıp seviyor onları.

Geyveli Hüseyin Bey, kalp krizinden mi öldü... Hanımefendi de, yarım saati bulmadı, ardından gidiverdi. Dediler.

Ağlamıştım.

Anımsa: Mahalle futbol takımının, Zaferspor'un kadrosunda Serkan ve Sertan Acar kardeşler de oynuyor. (Geyveli Hüseyin Bey'in torunları. Serkan, Fenerbahçe'de santrhaf oynayacak daha sonra. Bizim Zaferspor'un 6 numarası ki Beckenbauer kaç para?! Bugün, Fener'in önemli bir yöneticisi. Sertan ise, diş hekimi oldu. Ünlü "çocuk yıldız" Ayşecik ile evlendi. Ne takımmış bizimki! Bizde bek oynayan kalınkatı Ümran da, Fenerbahçe'nin güvenilir beki olacak.)

Geyveli binasına girdim...

Uzun bir koridor, arka bahçeye açılıyor. Çocukların oyun, şenlik alanı. Ama, diş hekimi Mardik Reisyan'ın ürkütücü tabelası da bizi gözetliyor. ("Korkma evlaadım, hiç acımaacak!")... Reisyan'ın dişhanesi, bir müştemilatta...

Bahçe üstü bir set var; orada bir Boşnak (Balkan Dağılımı, "göjmen", muhacir, mâcır) aile. Harıl harıl kese kâğıdı üretiyor onlar da. Minik, mısır püskülü sarışın, tavşan dişli, çat burada çat kapı arkasında kızlarını çok seviyorsun; kızçenin adı, Harika. Hele bir büyü oğul, Sylvie Vartan hastası olacaksın.

Döndüm. Koridora girdim. Soldaki merdivenlerden 1. kata çıktım. Bir zenci ailesi oturuyor orada. Çocuklardan Ender (o da takımdan) abin sayılır; Osman ise, benimle kankalıkta Arto Ohancanyan ile yarışıyor; hele Zaharof serüvenlerinde. Bu katta, gaz yağı kokusu var. Uyuza karşı kullanılan gaz yağının ağır kokusu.

Daha yukarıda, bir uzun-uzak yol kaptanının eşi Zehra ile kızı Meral. Dul hanım sayılıyor kaptanın eşi. Değil.

3. katta, bir süre siz de oturacaksınız. Sonra, Üzerlik 35'e taşınacaksınız. Daha yukarıda birkaç aile daha; fazla iz bırakmamış... Tatar Suphiye Hanım... Zenci Güssüm teyze...

Çıktım. Sola dön. Şaban Kaynatan amcanın mobilya mağazası. Şaban amca önemli adam. Çünkü sokakta, mahallede, sadece onun bir arabası var! Günümüz için hayli hantal bir Oldsmobile. Yeşil.

Şaban amca, elbette önemli adam!... Şaban amcanın oğlu da, Gökçen Kaynatan. Mağazanın arkasındaki ardiyeden gitar sesleri geliyor. Gökçen Kaynatan ve Arkadaşları, İngiliz Shadows'un Türkiye şubesi. Prova üstüne prova. Solo gitarda Mesut Aytunca, ilerde buralardan aynlıp kendi grubunu kuracak, Mavi Işıklar. "Lorke" diyecek. Mesut, Pasolini gibi, öldürülecek. Kadıköy'de değil, Karşı'da.

Babamın mobilyacı dükkânı, Şaban Kaynatan ile komşu.

Eskiden bir kıraathane idi burası. Peder bey bıkmış olmalı, mobilyacıya çevirdi. Kıraathanenin müşterileri, gerçekten KIRAAT erbabıydı. En başta, gezgin sahaf Arap Niyazi. Mobilyacı Mehmet Zıngır Bey. Mobilyacı Nâzım Kâzım Bey (evlerinde buzdolabı var!)

Adını nasıl unuttum? Bir Çanakkale gazisi. Bir bacağı dizden kesilmiş. Daima tertemiz, şık, ütülü bir takım elbise giyiyor Muzaffer Bey (adı öyle olsun). Koltuk değneğiyle yürüyor; pantolonunun bir bacağı dizinden kıvrık, sallanıyor. Gazi dedenin yeleğinde gümüş köstek, kösteğe bağlı gene gümüş bir tabanca biblosu. Muzaffer Bey, tabancayla oynamama izin veriyor. Muzaffer Bey, gazete okuyor. Okumuyor da tel çerçeve gözlüklerinin ardından 'tetebbu' ediyor sanki.

"Dizine ne oldu?"

Senin 3 nümero saçlarını okşuyor. Gazetesine dalıyor. Anlatmıyor.

"Bırak şimdi tabancayı mabancayı," diyor Arap Niyazi, "gel bakalım Doktor," diyor. "Nasıl gidiyor okuma işleri?"

Bir köşeden derin tartışmalar duyuluyor. Gezgin eskiciler ile yerleşik eskicilerin sonsuz vıdı vıdıları. Azerisi var, Tagi; Yahudileri var, Mordo, Sefarad, Ladino konuşur; Ruben, Aşkenaz, Yidce konuşur; Cemal Nadir çizmiş sanki onları; diğerleri Türk. Gezgin eskiciler yerleşik oluyor yavaştan, ilerde antikacı bilem olacak onlar. Her biri

birbirine imşa (ortak) adamlar.

“İki sermayem var Doktor... Biri, bu çuvaldır, küçüktür. Biri de nah bu kafamdır, büyüktür. Kafan ne büyük ise, çuvalın da o büyüktür.”

Ne konuşurlardı? Baş konu, “yorgun eşya”... Çok müşteri dolaşmış, üzerinde çok pazarlık yapılıp öylece kalmış eski eşya raporları verirler birbirlerine. Cins bir dilleri mi var?

Var... Yirmilerinde çözebileceksin o dilin şifrelerini. Yorgun evler, yorgun konaklar, yorgun köşkler, yorgun yalılar. Göreceksin. Duyumsadıkça duyumsayacaksın. İmşa olacaksın.

“Sen tabancayı mabancayı bırak da oku Doktor! Oku!”

Evet, Çarşı’nın doktoru benim. 5- 6 yaşımdan itibaren, herkesin ateşine bakıyor, hasta olduğunu ileri sürüyor, nabzını kontrol ediyor, Aspirin, Gripin, Opon gibi ilaçlar, Antidot Pomat filan öneriyorum. Vizite ücretim, 10 kuruş. Ne çok insanın torunuydum.

Gripin kutusundaki kadının başı feci ağnyor. O sıralar, annen.

Kıraathane mobilyacıya çevrildiğinde, nereden geldi, sen bilemezsin, Yemenli dede konuk oldu orada yıllarca...

Yemenli dedemiz

Dükkânın kapısında oturan bir adam. Arap. Yaşı 70'lerde. Yemenli. Giden gelmiyor acep nedendir ülkesinden.

Abdullah dede, 1. Dünya Savaşı'ndan beri yürüyemiyor. Babam nerede bulmuş da alıp yerleştirmiş dükkâna, anlatmaz. Belki de, anlatılmaz.

Dede, bir Osmanlı askeri olarak çarpışmış.

"Dağıldık, yenildik. Açlıktan çekirge yedik."

Bir çukura gizlenmiş. Bir İngiliz kamyonu geçmiş çukurun, yenik Osmanlı askerinin üzerinden.

Abdullah'ın beli bükük kalmış, bacakları ayakları tutmaz olmuş. "Amel mande."

"Allah'ın kulu... Dede, bin kelime Arapça, yüz kelime Türkçe biliyor."

Hacı filan diyenlere, kökünü kökenini, savaş anılarını soranlara çok öfkeleniyor... Yallah... Yalla roh!

İngiliz kamyonundan beri hiç ama hiç gülümsemediğini sanıyorum. Mecbur kalmadıkça, konuşmuyor da. Yemeklerini benimle yolluyor annem. Sahanda. Dede, çatal kaşık bıçak kullanmıyor.

İlle de sarma dolma yiyecek. Başka taam ona mecburiyet geliyor.

Abdul dedenin ak sakallarını, bıyıklarını, ağzını babam siliyor.

Ben yatılıdayken, ölmüş Yemenli dede. Haber vermediler bana.

Ve devam…

Dedenin bir tür 24 saat bekçilik ettiği dükkân, Cihan Barış Lokantası oluyor daha sonra. Kastamonulu Mustafa Savaşkan Bey, esnaf mutfağını sunuyor. Babam, birkaç adım öteye taşınıyor. Köşeye. Kethüda Çarşı Mescidi'nin tam çaprazındaki köşeye. Bakkal olacak. Sonra gene mobilyaya dönecek.

Lokantanın karşısında, bir aile evi daha. Yaşlı, çok yorgun bir Rum yapısı. Sahibi mübadelede gitmiş. Arayanı soranı yok. Kiralar sudan ucuz. Bay Vahe Ohancanyan, Bayan Mari, kankam Arto, kız kardeş Nadya ve Yaya orada oturuyor… Bir Noel akşamı, onların banndığı o küçücük, o yoksul ama Mari teyze ve Ya-ya'nın (babaannenin) büyülü elleriyle aydınlanıp şenlenmiş odada hayatının ilk şarabını içeceksin. Bir yudum, kırmızı.

En sevdiğim "yaşlı" arkadaşlarımdan Dilsiz (Rum, Gazhaneden emekli, 60'ında) yaşlı anacığıyla ikamet etmekte. Dilsiz, bana dilsiz dilini öğretti.

Kürt Mehmet Efendi, Çarşı'ya yerleşen ilk Kürt belki de. Oğlu Şükrü ile çok yakınız; Karşı'ya, "millî" olmaya gideceğiz zamanı gelince; sonra, bir Pazar günü iki kız araklayacağız sözüm ona, iki hemşirelik öğrencisi, bizi İdealtepe Plajı'nda âdeta soyacaklar.

Bodrumda, bir teknisyen; Tahsin Usta. Habire oksijen kaynağı yapmakta. Çok yakışıklı gözlükleri var. Ustamın önemi: Üzerlik'in ilk motosikletlisi. Tam tekmil motosiklet; sepetli. Çamlıca pikniklerine az mı gidip döndün o sepette!

"Bakma Doktor, kaynağın ucuna bakma öyle!"

Şaban Beyin hakkını yememeli… Tuzla'ya götürdü sizi. Şifalı sudan içtiniz. Denize akan daracık bir dere vardı. Cıvıl cıvıl balık doluydu. Elinle tut.

Gökçen abi o pıspırıl denizde uzaklaşacak. Elinde kocaman bir pina ve kocaman bir yengeç ile dönecek. Yengeç kıskacı, delikanlıların kolye malzemesi. Kıskacı kurutuyorsun, boşluğuna erimiş kurşun dolduruyorsun. Fiyakalı da bir zincir tabi! Kıskaç ne kadar büyükse, sen o kadar büyüksün!

Kip... Ap...

Eski Rum binasının yanında, köşede, Kip Apartmanı var. Sokaktaki tek "apartman olarak inşa edilmiş apartman"... Henüz terütaze. Cumhuriyet tipi apartmanlardan, koyu krem rengi, cephe dokusu tırtıllı.

Orta hâlli aileler oturuyor Kip'te. Sabah işe gidip akşam eve dönenlerden. Mahalleyle hâl hamur değiller. İşleri düştükçe, eh.

Kip'e bakan kişi, Niyazi abi, sokağın ilk apartman görevlisi. Eşi Makbule Hanım, kızı Betül, "oğluş"u Behlül. Küçük bir odada kalıyorlar.

İri yarı, babayiğit bir adam Niyazi abi. Askerde Kore Alayına seçiyorlar. Gidiyor. Savaşıyor. Sağ salim dönüyor. Saçlan kele yakın dökülmüş olarak.

Savaş adına bildiğim ne ki? Yemenli Abdullah dede. Çanakkaleli Muzaffer Dede... Kelime etmezler.

Makbule Hanım, korku ve merak dolu iki yıl geçirmiş. Niyazi Abi, döndü. Gazeteler anlı şanlı Kunurilerden, yüzlerce şehitten söz etmişti. Niyazi abi. Oraları anlatmıyor.

Sudanlı hacıannemiz

Kip'in karşısı, Kethüda Çarşı Mescidi. Köşesinde bir çeşme var. İdi. Çeşmenin üzerinde de bir levha:

Zaferspor...

Maç: Döşerspor

Saha: Adliye

Tarih: 11 Haziran saat 4

Sonuç: .....

Mahallemizin futbol takımı. Ben de sağbek Tahtabacak Hulki. Antrenmanlar nerede yapılıyor? İskele kumluğunda (bugünkü Kaymakamlık ile deniz arası, tamamen boş arsa, yer yer kumluk, otluk). Unutulmaz Mikro Mustafa, "kornerden atıyor kerata", bize bazen katılıyor on-on beş dakika... Coşuyoruz.

Bir de, Eski Adliye arsasında top koşturuluyor: Fransız mahkemesi diye de anılır orası. Bodrumundan çürümüş kayısı kurusu kokulan gelen metruk bir yapı. Şimdiki Caferağa Spor Tesislerinin olduğu yer, boş. Boş. İncirlik. Bir ana incir var ki, üzerinde ebelemece oynanıyor.

Kethüda Çeşmesi'ne dön... Yanında alçacık mescit duvan.

Duvarda çok yaşlı bir hanım oturuyor. Zenci. Gülfidan Kalfa. Biz Hacı anne diyoruz ona.

Çırak çıkarılmış bir halayık mı? Dağılan bir konaktan sokaklara bırakılmış bir hanım olduğu söyleniyor.

Seksenli yaşlarında. Boyu, iki metreye yakın. Yüzü ikona güzelliğinde. (Yıllar sonra El Fayyum Portrelerini görüp dehşete kapılacaksın. Hacıanne'yi göreceksin onlarda.) Tülbendi kar çarpması beyaz. Kadıköy'ün, belki de İstanbul'un ilk kadın esnafı. .. Serasker Caddesi'nde bir dükkâncağızı varmış; kiraya para yetiştirememiş Gülfidan Kalfa. Kuaför Arto ile Tasula'ya devretmiş mekânı.

Sonra dükkândan elde kalan giysi, kundura gibi "emtia'yı bu kaldırıma serip satar olmuş. Recep baba, Yemenli Abdullah dedeyi nasıl dükkâna aldıysa, Gülfidan Hacı anneyi de evimizin giriş

üstündeki bir odaya yerleştirdi.

Üzerlik Sokağı, 35 numara.

Hacı anne, kahraman. Uzun kış gecelerinde yorulmadan anlatıyor bana. Elimi ellerine alıyor; avucunun inanılmaz pembeliğine bakıyorum; Kalfa, yaban ormanlardaki yaban kükreyişleri, 7-8 yaşındayken nasıl esir edildiğini, İstanbul'a nasıl getiril... nasıl... satıl... dığı... nı... Kesiyor anlatmayı. "Sen çujuk," diyor bana... "Sen şujuk!"

Kedilerle konuşuyor, kedilerden yakınıyor: "Tirit yaptim yamadi, mel'unler, hep manja istar bunler!"

Hacı anne bahçe kapısına çıksın yeter, kırk kedi beliriyor miyav mav uğultuları mırıltıları içinde. Bir kedi de benim Uşu.

Hacı anne, kahraman... Refet Paşa "esir şehir" İstanbul'u işgalden resmen kurtarmaya geldiğinde, 19 Ekim 1922, elinde şanlı sancak, onu karşılamış Hacı anne. Paşa atının dizginlerini tutup cadde boyunca yedmiş. "Sureti" de gazetelerin birinci sayfalarında görünmüş. Süvariler öncüsü Kara Gülfidan.

Odasında Celal Bayar'ın çerçeveli fotografisi var. Namaz kılarken, o fotoğrafı tersine çeviriyor Hacı anne.

Yastığının altında bir hançerle yatıp uyuyor. "Mada ki hırhiyz galdi, ya ban oni, ya o bani!"

Şaka yaparlardı demeyeceğim, latife ederlerdi: "Gel Hacı anne'm, seni Abdullah dede ile baş göz edelim"... Bir haşin bakardı ki, lafını genzine geri alıp kaçardın.

Hacı anne yukarıya, bizim kata çıkıyor bazı geceler. Aga radyo ile oynuyorum, istasyonlar dolaşıyorum, onun sevdiği Afrika ezgilerine ulaşıyorum bir yerde. Parmaklarımı durduruyor. Ellerini yumruk yapıp üst üste vuraraktan katılıyor ezgilere. Frekans zaten cilveli, parazite bulanıp susuyor o radyo istasyonu. Radyoyu yumrukluyorum. İşe yaramıyor. Hacıanne de susuyor.

Yaramazlık yaparsam, odasının önünde Tarzan gibi bağırırsam, koluma bacağıma Arap çimdiği atıyor. Bana aşırı öfkelendiği bir gün, düğümlediği bir kınnap üzerine bilinmez bir dua okumuş. Kınnapı Kur'an-ı Kerim'in içine koymuş. Beni, işeyememekle cezalandırmak istemiş. İdi. Büyüsü tutmamış. İdi.

Hacı anne, ben yatılıdayken ölmüş 90'larında.

Bana haber de vermediler.

Öldüğü günün akşamı, 60'larında bir hanım çıkagelmiş. O da Zenci. Gülfidan Kalfa'nın helvasını yapmış. Gitmiş. Önceden tanıdık biri değilmiş, sonradan da hiç görünmedi.

Dümbüllü geçiyor!

Yoğurtçu Park Açık Hava Sineması, Polis Karakolunun yanı, parkın da karşısı. (Şimdi, bir sokak.) Yerli filmler oynatıyor. Sinema bahçesinin sağında, odun deposu. Bedavacılar, odun istiflerinin üzerinden seyrediyor.

Sinemada ne var o akşam, ikindi vakti münadiler geliyor Üzerlik Sokağı'na, bire bin katarak duyuruyorlar... filmler, filmler, tamam da, bir gün İsmail Dümbüllü'yü duyuruyorlar. O kavuklu ise, pişekârı da Tevfik İnce... Milleti kırıp geçiriyorlar. Gidiyoruz neşeyle.

Nah bu gözlerimle gördüm, ön sıralarda oturan bir herif oyunun en heyecanlı anında sahneye bir salatalık attı. İsmail Bey sustu, eğildi, salatalığı inceledi bir zaman, evirdi çevirdi, sağa baktı sola baktı, aşağıya baktı yukarıya baktı, "Allah Allah!?" mimiği yaptı. Teaser geçiyor!

Seyirciler, "aaa, hıyar, hıyar!" diye mırıldanmaya başladı.

İsmail Bey, "doğru ya, hıyar, evet, hıyar," diyor, "bir beyefendi, sahneye kart dö vizitini attı!"

Olay gerçek imiş. Dümbüllü'nün sahneye atılan hıyara "tulûat" tepkisi öyle sevilmiş ki, hocam bunu her oyunda tekrarlıyor. Tekrarlatıyor.

İsmail Bey, 1959'da, 62 yaşında. Bana çok daha yaşlı görünüyor. Sinekkaydı matruş. Mahzun, dünyayla ilgisiz görünen, hatta anlamsız bir yüz. Üzerlik Sokağı'ndan geçiyor.

İsmail Dümbüllü, sokağımızdan geçiyor!

— Dümbül ne demek baba?

— Bilmiyorum. Ama sakın kendisine sormaya kalkma!

Elinde kocaman bir file, filede 4-5 kavun. İsmail Bey, terlemiş.

Esnaf, saygıyla selamlıyor onu. Gülümseyerek karşılık veriyor.

Üsküdarlıdır. O sıralar Kadıköy'de oturuyormuş demek.

— Mahmutbaba civarında bir yerde.

Ve dondurmacı, ciğerci, maymuncu, sülükçü, destancı, şarkı sözü satıcısı, manici naneci, mandıracı, lahmacuncu, Sesigüzel geçiyor..

Sokağımızdan gelip geçenler... Onların öyküleri, yerleşiklerden de ilginç bazen. Bilgin'den, Binleralık'tan, Marika'dan, Çayır Güzeli'nden söz edip de, başka geşt-ü güzar ihvanından söz etmemek hiç olmaz...

Oraya çeşme meydanı desem şimdi: Bir köşede Kethüda Çarşı Mescidi, karşısında Kip Apartmanı, Kip karşısında Recep Bey'in yeri (kıraathane, bakkal, mobilyacı), onun da karşısında Antikacı Mahmud Bey; orta yerde, bir temaşa, bir temaşa...

Orası, Üzerlik Sokağı ile Serasker Caddesi'nin kesişip oluşturduğu çeşme meydanı. Çeşme durağı desem daha doğru. Bir palanga vallahi İsmail Efendi, palanga. İdi.

Dondurmacı: Saat 15.00-16.00 arası gelir. 50'lerinde. Apaktır giysileri, pirüpak. İnce, beyaz bıyıklı dondurmacı. Toto'yu andırıyor, ama çok ciddi. Hele külahları doldururken, çok ciddi. Külahı "takdim" ederken, uçuk bir gülümseme dolaşıyor yüzünde.

Arabası beyaz mı beyaz boyalı. Dondurmacının başında beyaz, dar kenarlı hasır şapka.

Kaymak ve vişne dondurma... Kaymak mis gibi süt kokuyor, vişnesi Temmuz kokulu. Dondurmayı eşi hanımefendi ile hazırlıyorlar.

1961 mi ne, İskeleye bir makine geliyor. Roma dondurması üreten bir makine. Makinenin kolunu çekiyor bir adam, brolop!, dondurma akıyor. Ucuz da.

Toto, işten el çekiyor yavaş yavaş. Günün birinde, gelmez oluyor.

Ciğerci: Evet, Arnavut! Ramiz Aga... 50'lerinde. Kolunda karaciğer gibi sakatat ile dolu, haşmetli bir sepetle geliyor, saat 09.00 suları. Esmer, tıknaz. Güçlü. Han önünde duruyor. Misler gibi bir çay içiyor. Yaşlı esnaf ile ayn bir hukuku var. Şakalaşıyorlar.

"Sana koç yumurtası ne yarasın more? Kaynanan mori nasıl?"

"Benimkisi vefat etti ulan... Lâkin senin kaynanandan çok memnun kaldıydım!"

"Sana dümdüz gitmeden işlerim rast gitmiyorrr!"

Boynundaki mendili (yağlık) kontrol edip yollara düzülüyor.

Sesi, bir satış türküsü bu adamın: “Ciğer vuaaarrrreyyy!”

Maymuncu: İnce uzun, esmer, 30’larında bir adam. Şakacı, hilekâr yüzlü. Bacak kadar bir maymunla geliyor. Maymuna yalapşap bir don giydirmiş. Çeşme Meydanında duruyor; su içiriyor İbo’ya. İbo, maymun İbo. Olağanüstü maskara. Milleti itip kakıyor. Donunu çıkarıp zekerini gösteriyor. “İhih ihih aiyh ihey!” Kucağına oturuyor milletin ve ilk işi “müşterinin” gömleğinin düğmelerini çözmek.

Maymuncu parsa topluyor. Bir gün olsun memnun değil. İbo, zekerini gösterip çığlıklar atıyor. Domalıp kıçını tokatlıyor: Bi boka yaramazsınız!

Sülükçü haftada bir geliyor. 40’larında, halim selim bir adam. Elinde kocaman bir kavanoz. Kavanozun çeperlerine yapışmış 50- 60 sülük. Sülükçü, çeşmenin taze suyunu ekliyor kavanoza. Başlıyor:

Eyyy millet... hastanelerde sürünme... doktor civanım deme... canını sevdiğim damardan hacamatçı... sülüklerin kralı... burada... kanında kötülük kalmasın... geeelll!

Çamlıca’da bir yalakta görmüştün sülükleri. Recep baba, şişe çektirmek gibi, sülük vurdurmak gibi işleri bilir. Yalaktan birkaç tane alıp eve getirdiydi de, Nadide ana, evden bahçeye def ettiydi hepsini.

Sülükçü, çeşme başında icra-i sanat eyler. Sülüklerini eksiltip gider.

Destancı: 30’larında bir adam. Mescit kaldırımına çöker. “Ahhh, ahh bu dünya!” Yeni bir destan satmaya gelmiştir. Kimin destanı? “Yirmisinde Dama Düşen Manav Cemal’in Destanıdır. .. İki yaprak, dört sayfadır... Akşam gazetelerine düşmüş bir cinayet haberidir... Şöyle böyle nazma dökülmüştür... Son örneklerini Reşat Ekrem Bey “İstanbul Ansiklopedisi”nde sundu; sundu da, E harfine gelip kaldıydı...

Destancı, “ibret için, bu da yenisi,” diye inlemektedir... Birkaç dörtlük okur. “Ne verirsen,” diyerek üç-beş kuruş toplayıp gider...

Anasının bir tanesi Manav Cemal

Benim anlatmaya gözlerim ağlar

On dokuzda aşka düştü canım

Cemal îç güveyden dama düştü Manav Cemal

Şarkı sözü satıcısı: 20'lerinde bir adam. "Avare" Raj Kapoor kılıklı. Elinde bir tomar "Yeni Çıkan Şarkılar"... Sekiz sayfalık, siyah beyaz, 40-50 şarkı sözü içeren broşürler. Kapaklarında Zeki Müren gülümsüyor. Satıcı, yanık, ama çok yanık bir sesle okuyor: "Bu ne sevgi aaahh... bu ne ıstıraaap". Yüzü mahzun bir palyaço gibi, dokunsan ağlayacak.

Genç esnaf pek ilgi gösteriyor.

Manici naneci: 30'larında bir adam. Pantolon, mintan, yelek. Temiz, bıçkınca. Elinde bir sepet nane şekeri, ama "hasiyetli" nane şekeri. Bir külah satın aldın mı hemen senin adını soruyor; nanenin hediyesi, sana uygun mu uygun, özgün, o anda "ihtira" eylenmiş bir mani döktürecek...

Asker tıraşlı Doktor

Cin cin bakışlı Doktor

Nanem sana helaldir

Yarım papuşlu Doktor

Evet, doğrusu bu, 3 numara tıraşlıydım, pabuçlarımın da ökçesine basıyordum o gün.

Mandıracı: 40'larında. Bulgarya göçmeni. Küçük Çamlıca'da iki ineği var. Oralarda süt, Çarşı'da yoğurt satıyor. Saat 11.00 sularında geliyor. Merkebini bir yerlere bağlıyor. Çarşı'ya girişi yayan. Ellerinde kocaman, raf raf bir dolap. Raflarda, küçük, cam kâselerde taze yoğurt. Siparişleri beklerken, bakkalın karşısındaki kaldırıma oturuyor. Yarım ekmek de almış fırından, büyük bir iştahla kendi yoğurdundan "pırşeş" yiyor. Özendiriyor.

— Pırşeş nedir baba?

— Yoksul aşı... Çıtır ekmeğini yoğurda bana bana yersin işte.

Lahmacuncu: Abim Ali. 30'larında. Kumral. Gaziantep'li. 11.30 dedin mi, Sidikliyokuş'un başında belirir. Sağ kolunda resmen bir lahmacun sandığı. Abim Ali'nin gövdesi de lahmacun yükünün ağırlığından ötürü ta belinden sağa bükük. İnce hamur 200 lahmacun getiriyor. 1960-61, lahmacun yeni fikir buralarda. Esnaf sevmeye başladı. En üstteki çıtır lahm-ı acin'ler tercih ediliyor. Altta kalan, hamurlaşmaya yüz tutuyor çünkü.

“Biber dereotu limon domatis abim?”

“Bol bol ekle Abim Ali.”

“İyi de, boyu boyuma huyu huyuma uygun bi Tokatlı kız bulamadın ya bana abim!”

(Kent adı, esnafın nereli olduğuna göre değişiyor!)

“Almayım ayaamın altına Ali!”

“Al abimmm, derdime bi derman abimmm... hani yok mu bana Nevşeerli bi taze... temiz delikanlıyım abim!”

Sesigüzel Nuri: Transistorlu radyolar zuhur etmiş. Japon malları bunlar. Yaramaz. Ucuz da. “Capon-Tapon!” diyor herkes. İlk Alamanalar da zuhur etmeye başlamış. Ellerinde kocaman, antenleri de, sesleri de sonuna dek açılmış radyolarla mürur eyliyorlar. Nuri Sesigüzel’in parladığı yıllar. Türkü mü? Elde mendil Zehra Bilir türkü mü söyledi ki aga?! Bilir türküleri bizden uzak. Türkü dediğin budur! Lehme’cün Entep’ten, türkü Urfalardan gelir. Geliyür.

Onlar, Üzerlik Sokağı’ndan gelip geçtiler, geçip gittiler.

Ben de geçip gitmekteyim. Onlarla yoldaşlığım unutulmasın istedim. Hepsi bu.

Antikacı Mahmud Bey

Hacı anne sergisinin tam karşısında, köşedeki dükkân, Antikacı Mahmud Bey'in yeri. Çeşme meydanına bakıyor.

Nikelaj Ekrem'in karışık vitrinine karşılık, düzenli, apaydınlık bir vitrin. Hele saatleri, hele saatleri... Her biri birer heykelcik... O saatlere saatlerce durup bakmaya değer. Hem Latin rakamlarını, hem Osmanlı rakamlannı o saatlerden öğreniyorum. Haa, o arada Yedi-Sekiz Hasan Paşa'nın imzasını da Mahmud Bey'den öğrendim. "Ve harfi ile ters ve harfi Doktor, eski 7 ile 8... Yaz bakalım, hımm, arasını çizgiyle birleştir... İşte oldu sana echel-i cühela ve dahi katil paşamızın imzası! Adam Hasan yazmış oldu."

"Mahmut değil, Mahmut değil Doktor Bey! Mahmud... UDDD! Hani çalgı var ya, ud."

Mahmud Bey, mütekait hariciyeci gibi. Tertemiz, tirendaz giyiniyor. Her hâliyle zarif. Janti. Apak saçlı. Çay içiyor devamlı. Kristal bardağıyla. Dükkânın köşesinde duruyor; içeride bir şey unutmuş gibi, aniden masasına dönüyor. Hep kitap okuyor, notlar alıyordu.

Bir gün aniden yok oluyor... Dükkânın camlan tozlanıyor... Saatleri de toz basmaya başlıyor... Mahmud Bey'in mirasçıları, aylar sonra ortaya çıkıp dükkânı Mordekay Zamboka'ya devrediyorlar.

Nam-ı diğer, M. Zambak

Her gün sinekkaydı tıraşlı. Birinci sigarası tutkunu; dudak tiryakisi. Günde 4-5 paket içiyor. Adı Mordekay ve Mordo diyorlar ona. Eski her şeyi alıyor, yenilenmiş her şeyi satıyor. Fakat ceviz kaplama eşyada yeri ayrı olmalı. Dükkânın bir köşesinde, Naci Usta çalışıyor. Cila ustası. İnce tanzim ceviz cilasında üstüne yok. Esmer, kısa boylu, çok zayıf, karanlık gözlüklü bir usta. Çok ama çok zayıf... Annen diyor ki "cilacılar kendine iyi bakmalı, yoksa verem olurlarmış!"

Menekşe mavi ispirto nedir, gomalak nedir, ponza taşı nedir, tülbent sanlı kaba pamuk nedir ve ceviz üzerinde nasıl raks eder? Naci Usta'dan öğreneceksin. Bir de Gavril Kalfa'dan. Rum.

Ceviz ve cila kalmayacak. Formika çıkacak. O feci tahta taklidi sunta ile üzerine yapıştınlan formika, cevizi de cilacılan da kovacak dünyadan.

Mordo amca, dükkâna gelirken ibadethaneye gelir gibi giyinen eşi ve kızı, seninle bir oğul gibi ilgilenirler. "Doktor kaçıncı sınıftadır? Dersleri nasıldır? Okuması 'eyi' midir?"

6-7 Eylül Yıkımını sen de kendince yaşayacaksın. Bir gün bir bakacaksın, Mordo amca değiştirmiş dükkân tabelasını. Kırmızı üzerine beyaz, M. ZAMBAK yazıyor.

Beni Mehmet sansınlar.

İki yıkım günü

“Çocukluğuma yaşamın ilk derin vuruşu, 6-7 Eylül olaylarını bu çarşıda, Arto’yla, yani Ermeni kankamla yaşamış olmamdır. (Daha 6 yaşındayız.)

Demin söylediğim insan coğrafyası, Ermeni var, Rum var... Bir güruh yıka yıka, parçalaya parçalaya dükkânlan geliyor, babamın dükkânını da yıkacaklar. Diyorlar ki, ‘sen kimsin?’, ‘durun lan!’ diyor babam, ‘görmüyor musun, Recep yazıyor orada, ben Müslümanım!’ diye çıkışıyor. Onlar da, ‘Recep, ne Recebi?’ diye soruyor, tamamen yıkıcı, hamhalat bir güruh. Arto ve ben 6 Eylülde eve kapatıldık, annelerimiz tarafından. Ama 7 Eylülde dışarıya çıkabildik. Ve o çarşının durumunu, Sidikli Yokuş’tan çıkarak, Osmanağa Camisi’nden geçip iskeleye doğru yürüdüğümüzü, o yıllarda en parlak elektronik eşya satıcısı Odeon Mağazasının paramparça edildiğini anımsarım; yollara paramparça edilmiş perdelikler, kumaşlar, incik boncuklar atılmıştı, dehşet vericiydi. Altıyol’dan iskeleye akan bir perişanlık durumuydu. O bende korkunç bir izlenim bırakmıştı. Kaymakamlığın arkasında şimdi otobüs durakları olan yer boş bir kumluktu, orada biz top oynardık... (...) Orada örfi idare çadırları kurulmuştu. Askerler bizi görünce ‘ne yapıyorsunuz çocuklar?’ diye sordu. ‘Dolaşıyoruz,’ dedik. Askerler, ‘Karnınız aç mı?’ diye sordu. O sırada karavana çıkmış, ‘Yoo, aç değilim.’ dedim. Arto, ‘Ben açım.’ dedi. Askerler birer tabak çorba verdi bize. Çorbayı içtik, orada bir böğürtlen kümesi vardı, onun altında -bugünkü gibi anımsıyorum- bir saatçi dükkânının kalıntıları vardı, yaylar, çarklar, mineler, saat kalıntıları vardı kucakla. Bunu çok iyi anımsıyorum. Sonra tabi eve döndük. (...) Dehşet içinde, yıkıntıların arasında yürüdük, bunu hatırlıyorum, bir yıkım nehrinin içinden yürüdük. (...) Yerlerden bir çakıl taşı bile almamamız söylenmişti. (...) Altıyol bir felaket ırmağı gibi denize doğru akıyordu, iskeleye yöneldik ve yürüdük.”

Rıza Kıraç’a kopuk kopuk böyle anlatmışım “Yoldaşım 40 Yıl”da.

Üzerlik Sokağı’nda, civar sokaklarda, saldırıya uğrayan Rum, Ermeni, Yahudi yoktu. Olsa da, “millet” birbirini korumuştu. Moda çarşısının durumu hayli feciymiş. Orada yan yana birçok Rum dükkânı vardı. Savunulamamış. İdi.

Bu alçakça tertibin o Vandallar ordusu, kimi yerlerde “gâvur” - “Müslüman” da dinlememişti zaten. Kışkırtılmış kitle, zengince-düzgünce her yere saldırıp yapacağını yapmıştı. Kara kalabalığı,

lümpeni ayaklandırırsan, bir saatte din-min dinlemez. Cami ile kiliseyi ayırt eder biraz, konakların, şık magazenlerin dinlerini ayırt etmez.

“Göz Bağı” öyküsü 6-7 Eylül'ün izlerini taşır. Yorumum varsa, şu kadar: Hayattaki Ermeni Arto, öyküde Rum Mihal’e dönüştürülmüştür. Küçük bir inat işte.

Kürt hamallar

Üzerlik'ten Serasker'e döndüğün kaldırımda, yazın, "arkalıklar durur. Arkalıklar. Üç, en fazla dört adet. Sırtta eşya taşımaya yarar nesneler. "İnsan semeri" der kitap.

Sahipleri, Kemal, Hıdır (Keklik), Ali, Mehmet... Yazın geliyorlar. Kemaliye'den, Tunceli'den. Çalışıyorlar, para biriktiriyorlar, güzle birlikte "melmeket"e dönüyorlar.

Esnaf ile yaz boyu canciğer.

Eşya geldi, boşaltılacak, onlar. Eşya gidecek, yakın yere, onlar. Taşıyorlar.

Keklik, feci bir tavşan düşmanı. "Tavşan" desen bile öfkelenmiş gibi yapıyor. Hele kâğıttan bir tavşancık yapıp o yokken arkalığına koysan... Küfrediyor: "Tewşan bobayin qazaninda qaynasin!"

Bana "Totor" (Doktor) diyorlar.

Aşağıda, çarşıda, küfeciler var. Onlar da bizimkilerden, Kürt çocukları. İşte, yedi-sekiz yaşlarındayız. Çarşıda kol kola gezip dolaşarak demet demet maydanoz, dereotu satıyoruz. Kürtçe öğrenmeye çabalıyorum onlardan. Konuşuyorduk da. (Düşün, ta 50'lerine gelmişsin, İskele'de dolaşan ayakkabı boyacılarıyla hâlâ Kürtçe konuşuyorsun çat pat.)

Güz erişince ben Karakaş gitti diye üzülüyorum. Babam ise aylar boyunca sağ kolu olmuş, dostluğu dostluk "kivra"lar gitti diye. Karşı kaldırımdaki arkalıklar, Recep Ağaya emanet. Nisana kadar.

Gerçek kirve olsa, o kadar olur. Herkese "kivra" diyor Kürt hamallar, herkes de onlara "kivra" diyor.

Kirve sünnet emmisidir, kirve baba yarısıdır.

Bir çamaşır makinesi taşıyordu, kirvemin burnundan ter damladığını gördüm. Onun sermayesi ter, diye düşündüm. İnsanın burnuna aydınlığın düştüğü an; bu şaşmaz ölçüyü hiç unutmayacağım artık. Ter satanlar ile o teri şöyle böyle satın alanlar. 12'nde, farkına vardığın ama adlandıramadığın bir insan durumunu saptadın. Bunu hiç unutmadın.

Bir gün ev taşıyacağım, kitaplar yoruyor gene. Bir kutuya aşırı

yüklenmişim. Keklik bana yardım için el vermiş taşıyor. Bana bırakmıyor bazı kutuları, burnunda ter... Merdiveni tırmanırken, söylenip duruyor...

“Bu qadar oqumasadin ula Totorü!”

1960’larda, mevsim işçiliği çileleri sona eriyor. Yerleşiyorlar yavaş yavaş Kadıköy’e. Yengeler geliyor. Daha ötesi, İstanbul gurbetinden Avrupa’ya uzanıyor çile ve serüven... İlk giden Mehmet oldu Almanya’ya; Gastarbeiter Mehmet; oğlu, abi kanka’m Şükrü de gitti. Haberleşemez olduk.

35 Numrolu hane

Mordo amcanın dükkânından çıkıp Moda Caddesi'ne doğru yürürken, sağda mis gibi bir erkek berberi var. İdi. İzzet Bey ile kalfası Ohannes'in yeri. Çarşı erkeklerinin tıraş tapınağı. Mis. Her şey mis. Beyaz. Ayna ayna.

Ohannes Kandralyan, benim kafamı 35 yıl boyu "düzeltti". Damat tıraşımı da o yaptı. Tasula'lardan aldığı dükkânda. Ama oralarda (buralarda, her yerde) zenaat dükkânlan tek tek yok edildi. Daha yüksek gelir getiren "iş"ler, orta boy fakat azgın "business" her yeri istila etti.

Şimdi... Solda, 35 numaralı ev. Bu evde kırk yıl yaşamış gibiyim. Oysa, dokuz yılım geçti hanede. 6 yaşımdan 15'ime yuğurulduğum yer. Babam burayı köhne iken elden geçirtmişti.

Ev sahibi, Ürküş Özüçoksular. Tatar kökenli.

4.5 katlık evin kirası, 42.5 lira.

— Kime ne şu 35 numaradan? Sen her şeyi abartırsın.

— Bu ev, klasik bir Kadıköy kâgiri. İç düzeni de, artık yok olmuş bir ev, bir aile-yaşam tasarımının tipik örneği. İdi. Anlatmazsam kalmayacak korkusundayım.

— Ne kalmayacak? Ne kalacak ki?

— Zemin katında yağmurlarla dolu bir sarnıç olan evler kalmalı diyorum ben.

Girişin solunda, bir bodrum-dükkân. Döşemeci Hüseyin Bey ile Kahraman Kalfa, hani harıl çalışıyor. Buraya koltuk iskeletleri girer, elvan döşeli koltuklar çıkar. İdi.

Döşemecilik gerekmeyecek artık. Hüseyin amca, çantacılık yapmaya başlar. Bin bir çanta, bin bir bavul.

Evine gireceksin... Birkaç basamak, kavi ahşap iki kanatlı kapı, cep delen büyüklükte bir anahtar. İçeriye girdin. Karşında yine merdivenler. Hayır. Solu izle. Solda küçük bir oda. Gülfidan Kalfa'nın odası. Yürü. Üç basamakla indiğin mekân, büyük bir mutfak-kazan-ocak teşkilâtı ile solda sarnıcı kucaklıyor. Solda, eski usul bir hela da

(memşa) var. Sarnıç, demir kayıtlı, daire, ahşap kapağıyla saklanıyor. Kapağı kaldırması zorca. Dene. Dipteki siyah ışıltılı suya bak. Damdan oluk oluk taşman yağmurdur o. Sarnıcın kendisine özgü bir sesi var:

Hınnnnnnnnnnnn...

Yağmurlarda, hele sağanaklarda değişen bir ses bu.

Bir evde niçin bir sarnıç vardır? Bu evde?

Sarnıcın yanında bahçe kapısı. Çıktığında L biçimi bir bahçe buluyorsun. Genişliği 4 adım, uzunluğu 40 adım. Kendigelen, birkaç aylandız, incir. Sonra, bağçenin sağ yanında erik, şeftali, kayısı, yenidünya yeşerteceksin. Hepsi, sokak kıyılarında çekirdekten gövermiş, işaret parmağı boyunda fidan adaycıkları. Örselemeden çıkardın yerlerinden, getirdin diktin. Onlan çiçeğe durana kadar gözettin, büyüttün.

Kurban Bayramı'ndan birkaç ay önce, bir koç genci alınmış: Bahçede dolaşıyor. Mestan. Dost oldun. Otlatmaya götürdün onu. İpi de yok, sen nereye gidersen ardından geliyor. Üzerlik, Muvakkithane, İskele... Kaymakamlığın yanındaki arsa... Mestan, bulacağını buluyor, keyifleniyor... Bir keyfi de, karpuz kabukları... Akşam yemeği için sarnıca sarkıtılıp soğutulmuş karpuzu kesme sırası sende... Mestan için özel doğruyorsun... Bayılıyor... Kurban Bayramı'nın ilk günü, kaçıp çatıya saklanıyorsun... Onun etini yemeyeceksin!

Bahçenin solundaki bahçe, Müzeyyen Hanımların. Coşkun bir asma sarmış her yanı. Yaprakları, sarma dolmaya pek teşne. Nadide Hanım (annem) ile Müzeyyen Hanım'ın arası iyiyse, sorun yok. Kimsenin bilmediği bir nedenle "muğber" olunduysa, bahçenize sarkan dallardan sen tırtıklıyorsun yapraklan. Görev görevdir.

Dönüyorum. Sarnıca kulak verip yukarıya, birinci kata çıkıyorum. Sonra ikinci kata tırmanıyorum. Sağlı sollu iki oda var bu katta... Sağdaki odada Kadriye Hanımlar kaldı bir zaman. Balkan göçmeni. Oda, bir odacığa açılıyor: Bir yüklük.

Yüklük: 35 numaranın büyücek bir aileyi barındırdığı yıllarda, yüklük, kullanılmamakta olan şilte yorgan ne varsa koruyup saklıyor. Mevsimini bekleyen giysileri de. İnceden naftalin kokar. Ve lavanda dolu yastıkçıklar.

Karşı oda, gene aynı. Babam orayı zaman zaman depo gibi kullanıyor. Zaman zaman da Gavril Kalfa cila yapıyor orada. Öte beri arasında "istor'ları buldum. Kara muşamba perdeler. İkinci Dünya Savaşı'nın

karartma gecelerinden kalma perdeler.

On üç oldum. Yağlı boya çalışmaya başlamıştım. Tuval pahalı. Kendin yapsan (yapıyordum), iyisini başarman zor. Şaseler çakıyorum, şu kara muşambaları geriyorum. Sonuç hiç de kötü değil. Turhan Vecdi Hocaya (Karal) gösterdim. Tuval değil, nedir peki bu? Anlattım... "Savaş hatıraları üzerine Van Gogh esintileri," dediydi. Devam et.

Yukarıya... Merdiven bitince, karşında bir hela var. Sağındaki kapıdan mutfak ve yemek odasına giriyorsun. Şakir Zümre Sobası. Dayanıklı tek ev aracı gibi durmakta. Odun ve tahta yutan küçük bir totem.

Yenilenesi kalmamış, mantarlaşmış ceviz eşya... Modası geçmiş sallanır-koltuklar, hem de bambu... Hakiki bambu... Meyve sandıkları... Aşağıda, bahçede çat çut kınlıyor, meşe odununu tutuşturmaya yanyor.

Bambu, çok dirençli. Çok kavi. Kesere, baltaya kafa tutuyor. Sıçradı kırılırken, Yalçın abinin alnını yardı.

Burası hem mutfak, hem yemek odası. Sağında da ebeveyn yatak odası. Yatak, başlıkları sarı metalden, bir işçilik şaheseri. (Fatma Girik'in bir filminde rol aldı!) Ve cumba, burada. Görüntü avladığın küçük ev rahmi, burada. Yetmeyecek, çatıya çıkacaksın.

Çatıdaki keşşaflar

35 numara... Yemek odasından yukarıya tırman... Dört buçuğuncu kat... 5. kat... Çatı... Çatıda bir kapak var. Yukarıya doğru itiyorsun, açılıyor. Kiremitler, dam. Ayaklarımın altına bir tabure koyup dama çıkıyorum. Yasak bu! Yasak, çok çekici.

Dama nasıl çıkıldığını bir felaket gecesinde gördün: Serasker Caddesi'nin belki de son köşkü, yanıyor. 39 numara. Bahçeli. Metruk. Demir kapısından bakıyordum ara sıra; sessiz, ıssızdı. Yağmur yağmaz olmuştu sanki o bahçeye.

Köşk 39, babamın dükkânı 31 numara.

1955 mi, 56 mı? Sıcak bir yaz gecesi. Poyraz, çöl ateşinden kurtarıcı bir poyraz var. Ama...

Sokakta bir vaveyla kopuyor.

— Recep ağabeyyyy! Köşk yanıyorrr!

Yekiniyor babam. Önce sokağa iniyor. Beş-on dakika sonra dönüyor. Onu ilk ve son kez böyle telaşlı görüyorsun.

Evdeki cümle kova, kazan, hatta tencereye su dolduruluyor, sürekli. Yukarı! Yukarı! Çatıya çıkılıyor. Babam, çatı kapağını kolayca açıp dama çıkıyor.

Gökyüzü, müthiş. Yanan odun parçalan uçuşuyor. Bizim kiremitlere de düşüyor. Annem ve biz 3 erkek kardeş, su taşıyoruz ter içinde. Babam damın şuradan buradan tutuşmasını önlemek için 1 saat kadar uğraşıyor. İtfaiye sirenleri susmak bilmiyor.

Vlaminck'in gökyüzlerini anımsa... Kalın fırça vuruşlarıyla akıp duran maviler ve beyazlar... Yanmakta olan odun parçaları işte öyle uçuşuyordu. Kelle koparan, Kadıköy'ün yaz serinliği poyraz, bu kez kundakçıydı. Hayır, kundakçı yardakçısıydı.

Bitti. Yangın söndü. Köşk bitti.

Babam, "Asıl bana su gerek şimdi," diyor. Yüzü gözü simsiyah, pijamalarında yanıklar.

Yatıyoruz. Babam mırıldanıyor, "Puşt yangını bu Nadide Hanım, puşt

yangını! Köşkü müteahhit istiyordu nicedir. Tarihi eser. Yaktılar Nadide Hanım, yaktılar!”

İşi çözdüm bir kez... Annem aşağı katta, ağabeylerim okulda, bense çatıdayım. Yükselip çıktığım anda, gökyüzüne kavuşuyorum. Denize kavuşuyorum.

Haydarpaşa. Dalgakıranlar. İkinci dalgakıran, yapılıyor. Bitti bile. Masmavi kayalıkları görüyorum. Elimle tutacağım.

Uçsam... Uçsam... Binleralık!

Yuvarlanıp düşmekten korkuyorum.

Arto’yu da çağırıyorum. Çıkıyoruz. Damda, kiremitlerin toz-toprak biriken kıyılarında, koruk benzeri otlar var. Küçük salkımlarla.

- İkinci dalgakırana az kaldı Arto, gördün mü?

- Birinciyi biliyordum.

- Nasıl yani?

Balık kesatında midye çıkarıyor babam, oradan. Vahe amca beni de balığa götürse ya bir gün. Söylerim.

Niçindir bu dalgakıranlar?

Midye çıkarmak için.

Haydarpaşa’yı korumak için!

Hiç gitmedim oraya!

Firak-ı Haydarpaşa

Kadıköy iskelesinde kayık-dolmuşlar da var. Haydarpaşa'ya yolcu taşıyor bunlar. Haydarpaşa'ya da uğrayan Karaköy vapuruna öyle bavulla mavulla giremiyorsun. Tren yolcuları, Haydarpaşa kayıklarına doluşuyor.

Sen de bindin o kayıklara "Hay yaşşa, Haydarbaşşşa!", uçtun oradan. 31 Ağustos 1963'te, Haydarpaşa'ya, seni Erzincan'a götürecek trene uçuruldun.

Moda İlkokulundan sonra, bin türlü sınavdan geçerek Selimiye Askeri Okuluna girdin. 3 koca yıl. "Yoldaşım 40 Yıl"da anlatıyorsun. 3 yıl sonunda liseye geçeceksin. Kura çekiliyor. İki seçenek var: Çengelköy'deki Kuleli Askeri Lisesi... ve Erzincan Askeri Lisesi.

Bana ikincisi düştü. Bütün insanlar ayrılığı tadacaktır.

Yolculama fotoğrafını nasıl olup da saklamışım... Baktıkça, ne mahalle baskısı, ne aile, ne akraba baskısı... Kara tren önünde "resmi alınan" insanlar, bana yalnızca direnç duygusu veriyor. .. Hüzün dolu, ama direnç dolu. Öyle "en büyük asker bizim asker" yaveleri yok henüz. Güle güle Hulki, biz buradayız! Yeter.

Anlatmak istiyorum:

En üstte, başı görünmeyen kanka, 2529 Yılmaz sanırım, kılığının düzgünlüğünden, her "olay"a katılımcılığından belli.

Onun altında, 2523 Hasan, Hasan Savaş, nam-ı diğer Hasan Çaça, mert, dövüşçü bi herif. Erzincan'da sağa sola sataşıp duran bir faşisti iki seksen uzatacak.

Onun altında, 2538, Şükrü Hulki Aktunç, Hulki Çavuş... "Boyu uzun diye çavuş yapmışlar!"

Üniforma, gömlek, kravat filan, günün anlam ve önemine binaen pek şık. Sağ omuzda sarı kordon. Hulki, acemice gülümsüyor. Çünkü "Nadide anacığım üzülmesin!"

Hemen yanında zaten Nadide anam. Anacığım, anacığım. Yüzü tam görünmüyor ama görünen gözlerinde kaygı var.

Onun önünde Recep, babam. Kadıköy çarşısının en itibarlı adamı. Âdil

bir racon erbabı. Korkunç kar baskınlarında bir çuval ekmek alarak kayıplara karışan adam. Elinde korkunç, silah gibi bir baston. Karmanyolacı varsa, gelsin.

Kimlere dağıtıyordu o ekmeği? Bilinmiyor, anlatmaz.

Solunda, Dursun hala. Recep Bey'in ablası. Deli gibi sevdiğim halam. Bir devlet ana. Şebinkarahisar (Kale) Rus ve Ermeni işgalindeyken, çoluk çocuk önce açlığı yeniyorlar. Ot yemek zorunda kalarak. Dursun abla, Recep çocuğa hangi ot yenir, hangisi yenmez, öğreten hala.

Onun solunda, Metin abim. Bana Zaharofu, denizi ve balıkları öğreten adam. "Hulki, başına iş açtı," diye bakmakta. Yalçın ağabeyimi dükkâna bırakıp gelmiş.

Onun solunda, Naci Usta. Cilacı Naci Bey. Doktor'u yalnız bırakmak istememiş.

Fotoğrafın en sağında, Niyazi Bayraktar. Kore gazisi. Kip Apartmanı görevlisi. İçi de dışı da babayiğit bir adam. Hulki'yi "Doktorluğundan tanıyor ve seviyor. "Ben buradayım oğlum!" Çömelenler, soldan sağa: Şerif amca. Küçük amca. Çarşının ilk bisikletlisi Velespit Şerif. Kundura ustası... En önde, ortada, Mehmet enişte. Dursun halanın kocası, elektrik idaresinden. "Acıbadem'deki cümle elektrik direklerini diken adam." Onun yanındaki, gözlüklü, Hüseyin Akaltın enişte. Nazire teyzemin eşi; bilge tavırlı; rakılardan da sigaralardan da Kulüp içer. Recep ile CHP-DP tartışmalarına koyulurlar. Sonra uzun bir beşlik tavla atarlar, "vay pis kemik!" ve sonra da bir güzel çakarlar. Partililerin kahveleri bile ayrı ayrıymış artık, kimin umrunda.

En sola geldikte: Görünmeyen bir hanım. Sonra, elinde çantacığı, Makbule Hanım, Niyazi Beyin eşi. Yanında, Betül. Ne güzel, Betül de 14 yaşında, kızçe. Yanında Mukaddes abla, teyzemin en büyük kızı. Saçlar son moda. Mukaddes, Kadıköy'ün en mahir terzilerinden. Bekir abim, yakışıklı oğul, teknisyen, Mukaddes ablasının omzuna koymuş elini. Hemen altta ortada, Nazire teyzem. Bir masal ustası. Kendi anlattığına da ağlayan teyzem. Ve erkek çocuk, Behlül Bayraktar. "Hulki Abi, gidiyor!" Behlül, bu fotoğraf "esna"sından 30 yıl sonra gelip beni bulacak. Bir imza gününde. "Beni tanıdınız mı ağabey?" Tanıyacağım.

Aleko da gelmişti Haydarpaşa'ya. Kambur Aleko. Rum terzi. Ayakyoluna gitti bir ara, resimde yer alamadı.

Doğu Postası, kömürlü tren, firak saçan düdüklü tren, kalktı. 36 saatlik yolculuğuna başladı.

Perondakiler, bütün yolcularıydı.

Haydarpaşa, dalgakıran...

Sokağına döneceksin

35 numaralı haneden çıkıp sola yönelince, bir han. 41 numara. İnce uzun bir koridorla giriyorsun. Çay kokusu. Abdullah Usta'nın çay ocağı. Onun çırağıydın. Demlediği tavşan kanı çayı, pişirdiği köpük güzeli kahveyi yüz yere taşıdın. Vişne suyu da yaptınız. İskelelere, parklara kadar götürdün sattın. Başka çaycılar seni çok kovaladı. "Mahle"lerine girdin. Savunma silahın, askı.

İkinci kat, Vinylex Temsilcisi. Formika, ahşabı cevizi nasıl kovduysa, Vinylex de marokeni, has kumaşlan, kadifeyi, gobleni kovdu. Hani, kötü para- iyi para hâlleri... Zevksiz, sonradan görme magandalar ile magandiyeler, beyefendilerle hanımefendileri sürgüne yollamıştı.

Osmanağa Camisi'nden buraya 223 adımla ulaştın. Nefeslen biraz. Bu köşede Moda Caddesi başlıyor. Hanın tam karşısında Muvakkithane Caddesi. "Gene geleceğim," dediğin Yasa Caddesi ile paralel. İkisi de, Denize İnen Sokak!

Üzerlik, üç yokuşlu sokak işte. Sidikliyokuş, Yasa... ve Muvakkithane.

Bu caddede bir muvakkithane var mıydı eskiden? Kaynaklara göre, Osmanağa Camisi'nde bir muvakkithane var. Alaturka bir zaman uzmanı, orada saatleri ayarlıyor, namaz vakitlerini belirliyor. Buhur! Osman Ağa, bir muvakkit miydi ayrıca? (Burada, Tanpınar'ı, "Saatleri Ayarlama Enstitüsü"nü anımsa... Yahu, Enis Batur niçin ısrarla saatlar, saati, vb. diye yazıyor?)

Muvakkithane Caddesi'nde yürü... Sağında Gözlüklü Salih Bey'in gözlükçü dükkânı... Hap kadar... Hap kadar ama ışıl ışıl, mücevher gibi... (1963'te, ilk gözlüğünü Salih Bey hazırlayacak; Erzincan'a yollayacaklar; sen de "Bu tebeşirler ne kötü, bu tahtalar ne berbat, bi şey gördüğüm yok!" sızlanmasından kurtulacaksın... Görmezlerin görüntüleri suçlayabildiğim anlayacaksın.)

Birkaç adım aşağıda, köşe; buram buram leblebi kokusu; kuru yemişçi. Onun çaprazında, Baklavacı Bilgeoğulları, ki gene Antep'tir ve yeniliktir. Ancak, gene Güneşlibahçe Sokağı'na geldin... Sağa, çarşıya girme, onun vakti var... Denize doğru yürü... Elektrik malzemesi satan dükkânlar, Kadıköylüye "Bankalar Caddesi'ne zahmet etme," demeye başlamış... Sekiz-on adım sonra, küçük bir alan... Solda Surp Takavor Ermeni Kilisesi, en az iki yüzyıllık bir öyküsü var...

— Arto, burada da şeker dağıtsalar ya!

— Şarap az mı geldi sana?

Sağ köşede, halkın “Filibis Âmet” dediği dükkân... Kadıköy’deki ilk Philips Bayisi. Yenilik. Onun sağında İngiliz Kooperatifi. 1900’lerin başında, Modanın İngiliz’i az mı? Anglikan kilisesi bile yok mu?

Küçük alanın bir özelliği de pazar ihvanı: Kadıköy’ün en ‘baba’ ayakkabı boyacıları, Kooperatifin önünde sıralanır. Beyler derin sohbet içre âdeta yeni birer ayakkabı edinip gider. Ayakkabı boyacılarının karşısındaki kaldırıma gazete toptancısı gelmiştir, sabah erken... Beni tanır... 40-50 gazete verir... Taze gazete kokusu... Mühürdar’dan başlarım satmaya, Hürriyet, Milliyet, Cumhuriyet, Yeni Sabah!!! Bir Moda turu atıp dönerim... Satış tamam... 2-2.5 lira alırım. Haydi İskele’ye, üçteker bisiklet kiralamaya.

Dur. Küçük alandan Iskele’ye yöneldiğinde, 2 Kâbe’n var... Sağda, Frenç Amerikan Kitabevi... Çapraz karşısında Alman madam kitapçı... Meraklı hatunlar kuyumcu vitrini seyreder gibi dalar seyredersin... Kitap kokusu.

French American değildi. Sahibi, Rum, adını anımsamıyorum. Mağazanın girişinde dikilip durur sık sık. Pek de iri yarı bir adam. Kapıyı işgal eden bir adam. Yüzü her nedense pek mu-habbetsiz bir adam. O, kapıyı tutmuyorken içeriye girersin. Kasada, Tasula! (Kuaför olan, başka.) Sonra, Tasula abla! O, bambaşka! Küçümen, esmer, sevgi dolu bir kız. Robinson Crusoe’nun, Don Quijote’nin çocuk baskılarıyla (!) başlayan dostluğumuz, derinleşecek. O menhus 1964 yılına kadar sürecek. Tasula da Yunanistan’a gidecek.

Solda, Hacıbekir! Karşısında Baylan! Çikolata kokusu.

Hacıbekir kolunda, Alman madam kitapçı. Ak saçlı, kırmızı yüzlü, haddinden fazla ciddi bir kadın. Sana kitap seçiyor. “Bunu okursun, bunu okuyamazsın mein Kind!”

Bir özelliği de, her gün öğle vakitlerinde denize gidivermesi. Yaz kış. Dinlemiyor. Havaya göre, ya Zaharof'tan, ya da İnci Gazinosu'nun önünden “banyo alıp” dönüyor.

İskele’ye yaklaştın. Sağda Etibank, Vergi Dairesi ve Gençlik Kitabevi var. İdi. Şimdi, hiçbir şey. Celal Güner ile Reha Bey ortak o yıllarda.

Gördüğün ilk resim sergisi. Orada. Karma. Bir gün, bir gün, senin de sergin olacak mı? Olsun, karma olsun.

Eve dön.

Bir ucu çarşı, bir ucu bahar

“Akşam oluyor, Kıymet Hanım’dan buz istemeye çekiniyorum, hadi git baban için buz al...”

Çarşı’nın dibindesin. Yani Serasker Caddesi’nin sonunda... Yüzünü Üzerlik’e çevir. Arkanda, buzcu. Hem de maden suyu bayisi... Izbandut gibi bir adam. Büyük bir buz kütlesini alıyor. Testereyle ‘çiziyor’, buz baltasıyla çat! vuruyor... Talaş kokusu... Fileye koyup yürü... Sağ çaprazında, Tipi Süt ve Sütlü Mamuller... Sahibi, bizim ‘pırşeş’çi’ gibiymiş bir zamanlar... Altunizade’nin koca bilgesi Ismayıl Hakkı Baltacıoğlu öğüt vermiş, “Evladım, bir marka koy şu yaptığın yoğurda yağa, adı benden, Tipi,” demiş. Olmuş.

Sen yürü. Balık balık balık kokusu. Balıkçı manav kasap ahalisi. Solda Toros. Manav. Ermeni. Türkçeyi Sivas ağzıyla konuşur. “Ülenğ oğğlum yariğ irkenğ gel.” Abin Metin, ona çırak olacak bir süre. Ermenice çatlatacak. Madam ile konuşma: “Bızdigin guzes evladım!” Küçüklerinden ver. “Böyle?”... “He, bravo, baçik tur tatayin!”... Öpücük ver teyzene... “Koşma Meto, pat gıllas!” Düşersin.

Toros’un karşısında, Osman Dikili. Manav. Çarşı içre gecekondu bu da resmen. Osman Aga dükkânın ön tarafında mevsimlik sebze meyve satıyor, arka tarafında hanımıyla yatıyor. Önemli özelliği, Çamlıca kırlarından kesip getirdiği çıtır yeşil eğrelti otları. Başka manavlara da satıyor. “Yatağı kötü meyveden hayır gelmez Doktor!”

Solda, Yahya Beyin kahvehanesi. Yahya Bey, ev sahibesi Rum madam ile çok “fazla” samimi. Rumca da konuşuyor. O yıllarda “boutique” dükkân yaklaşımı olsa, öyle işte. Küçük, sıcak, Seylan kokulu bir kahve.

Üst tarafında da “butik” bakkal, Abidin Lolo. Süryani. Gerçek bir sevgi-saygı timsali Abidin Bey. Oğlu Coşkun, abim Metin ile sıkı kanka. Kızı ise, “dünya güzeli”, yukarılarda bir evden öğle yemekleri getiriyor babasına. Belli etmemeye çalışılıyor ama gözler üzerinde, o hep önüne bakıyor.

Sol köşe, Kip’in altı. Kuru yemişçi. Çorum kokuyor güzelce. Herif, badem bıyık. Hep gülümser (beşuş) ve riyakâr. Dükkâna girdin; herif tezgâhın altındaki birini tekmeliyor. Kimi? 6 yaşındaki oğlunu. Neden? Herif, çocuğa Kur’an-ı Kerîm belletiyor ve çocuk, “ayın’ları çatlatamıyor” da o yüzden dayak yiyor. Ağlıyor çocuk.

Bu emâre herif ile selamı sabahı alışverişi kesiyor millet.

Gene çeşme meydanına geldim... Serasker'in dünyası da başka... İlerle. Sağında Faik Kolbaşı'nın özenli dükkânı.

Ne satıyor, bilinmez. Değişir. Bir bakarsın, vitrin Dertalan şaraplarıyla dolu. Faik Bey, Nevşehirli. Bayi olmuş. Bir bakarsın, vitrinde manzara tabloları. Naif. Faik Bey, şövaleyi kurmuş, arka planda, yağlıboya resim çalışıyor bezir ve Talens kokuları içinde. Kanaryaları ile dertleşiyor. Bülbül ötüşlüsünü dinletecek herkese bir gün.

Çeşit bir adam kısacası. Sohbetine de doyulmuyor.

Sonra, ekmek fırını. Dimitri Stefanopulos'un. Ekmeği güzel. Fırın başka hizmetler de veriyor: Ramazan'da, yumurtalarını alıp gidersin. Yumurtalı pidelerin tam da iftar vaktine yetişir. Başka?... Corumdur, palamut yağmur gibi yağar. Temiz bir teneke parçasına yerleştir palamudu, domatesi, sivri biberi; defne yapraklarıyla da (evin arka bahçesinden) ört biraz; ver firma. Öğlen ziyafeti. O da değil, güveç hazırla. Çalı yakılan fırın kokusuyla pişsin. Dikkat, bu yemekler, çarşı erkeklerinin yaptığı yemeklerdir. Çilingir yaniya rakı üstatlarının kılıbık olduğu tek durumdur.

Stefanopulos, nobran bir adam. Çalışanlarına köle gibi davranıyor. 1964 Rum Kaçgunu'nda, Yunanistan'a göç ediyor. Fırını devrettiği kişi, şu dayakçı kuru yemişçi gibi. Ancak, onun beşuş'luğu sahte değil. Stefanos düzenini aynen koruyor. İşçilerine köle muamelesi yapmak, hariç. Yeni fırıncıyı herkes seviyor; verdiği selam almıyor.

Anımsamaktan yorulma beyim... Fırından sonra, sağda, Tüccar Terzi Anesti yok mu? Kardeşi kambur Aleko yok mu? Dükkân Alaattin sobası ve dahi adaçayı kokuyor. Teyel söke söke başladın, Hristo teyeli atmaya terfi ettin. Ve işten firar etmedin mi? Anesti kardeşler de, 1964 Rum Kaçgunu'nda çekip gidiyorlar. Döktürmüştün efendi:

Biçki ve dikiş ve Hristo teyeli benim Ankasız çocukluğum hiç Ankasız kız gülüşleri var yakalarımda ve gülüşleri o dişsiz teyellerin Kardeşler, dükkânı Bahri Babaya devretmiş. Bahri Baba, emekli polis komiseri. Akvaryumcu. Balık üreticisi. Bir de maymunu var, Zitto. Pek marifetli sayılmaz bu maymun. Fakat çok zampara. Çarşıdan dönen hanımlar pek seviyor; üzüm filan veriyorlar Zitto'ya; parmağını tutuyor hanımların, aman! Zitto, ereksiyona geçiyor. Abazan yavrum.

"Yahu, abim Ali'ye Lapseki'den hatun bulacağız da, Zitto'nun işi zor be Doktor!"

Bir Şeker Bayramı'nda Bahri Babaya uğrayacaksın. Baba, kendi kendine bir şeyler söylemekte, söylenmektedir. Elini öptürmez. Şunu anlatır: "Bu sabah, şaşkına döndüm doktor... Melekler eş tutmuştu. Ayırdım. Biraz önce, su piresi verdim. Allah! Yavrular yumurtadan çıkmamış mu, kendilerinin beş misli su pirelerini kovalıyor! Yavrularda kovalama bilgisi var Doktor, su pirelerinde de kaçma bilgisi var. Söylesene, nereden geliyor bu malumat?"

Bahri Baba, karşıdaki mağazaya "Hayırlı işler!" diyor. Özen Mobilya Mağazası. Önünde kara yağız bir adam, 50 var yok. Serüvenler babası Recep Bey, sabah erken, kaldırımı süpürmekte. Birazdan, köşebent somya üretmeye de başlayacak. Bulgaryalı Ahmet Usta, yardımına gelecek. Tellalzade Sokağı'ndan. Onu ayrıca anlat! Nâzım Hikmet'in arkadaşı o.

Daha sonra İstanbul'da mobilya sanayisinin duayenlerinden sayılacak Şinasi Çermik Bey, Sihir Mobilya'nın kapısında, Recep Bey'in karşı-be-karşı komşusu, birader-i can beraberi ve tavlada evvel eski rakibi. Kim daha çok "iki mars bi ters" yapmış, tartışılıyor. Çetele tutmaya karar veriliyor.

Tanık oldum: Bu "ezeli rakipler", öğle tatilinde, bir gölgede tavla atmaktalar. Yaşlıca bir adam, saygıyla yaklaşıyor. Oyun bitene kadar, sessizce izliyor. 5-4... Adam, "Ben Recep Bey'e bakmıştım," diyor, "Kuzguncuk'tan geldim, adınızı çok duydum, sizinle bir parti tavla oynamak isterdim, mümkün ise."

Daha daha uzatma buraları... İlerde solda, 47 numara, Nurettin Apartmanı var. Oraya Beşiktaş'tan gelin getireceksin. Semra Hanım ile ilk eviniz. Ne diyeyim? Salâh Beğ, "Sergüzeşt-i No-no Bey ve Elmas Boğaziçi" kitabında anlatır. Ben kenara çekileyim. Öyküsü, "ahsen-ül kısas" olup burada anlatmaya sahife yetmez vesselam.

Serasker Caddesi, Bahariye Caddesi'ne kavuşacak. Ayrı maddedir. Tellalzade'ye dön de Ahmet Usta ile Nâzım Hikmet'ten söz et.

Tellalzade'de bir Nâzım portresi

Yorgunluktan giysi olmaz Hulki Efendi. Üzerlikten gelip Moda Caddesi'ne ulaştık idi, iki yüz artık adım ile.

Sağında Muvakkithane, karşında Moda Caddesi, biraz solunda ise Tellalzade Sokağı.

Moda Caddesi'ni şimdilik unut, onun sonu, Zaharof serüvenlerinin de bir sonu... Koço söz gelimi, yazdın. Meraklısı, bir Yüklük'te içerdiğinden de fazlasını bulur. Sen sola dön, Tellalzade Sokağı'nı yürü...

Bir sükûnet sokağı idi o. Sağlı sollu, kâgir Türk- Rum- Ermeni evleri idi.

Sokağın başında, bir yorgancı. O kadar. Diken İğne... ki evlere hallaç hizmeti de verilir. Üst katında, gezgin yağcı Hüseyin. Ayvalık ve Edremit satar. Gezgin satıcıların "geldim" ezgilerinden "yuayyyciiiü!" ile cevelan eder.

Geldin. İlerideki bir arka bahçede, bu kez zeytin ağacını gördün. Görkemli. Anaç idi. Ürünlü idi. Var yılı bile hâlâ var idi de... Kadıköy evlerinin arka bahçelerinde, birkaç zeytin kalmıştı artık. Kıyılamamış idi onlara. Buralardan ta Acıbadem'e uzandığı besbelli eski mi eski zeytinliklerin kılıç artıkları.

Tellalzade'nin sonuna doğru bir evin bodrumu... Yıllardır göremediğin Ahmet Usta, sokakta somya onarıyor. Çocukluğun boyunca, onun "eski tüfek" olduğunu bilemeyeceksin. Anlatmazlar ki. Gün gelecek, yakından tanıyacaksın. Bir şişe hamal'ı (Marmara Şarabı) paylaşırken, anlatacak... Sen de anlat!

"Bizi 1946'da Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi dolayısıyla tutukladıklarında, sanırdın ki, zaman bu yılların zamanıdır. Çok şey gelip geçti ama, belki de ihtiyarlıktan benzetiyorum işte. 1950 olduğunda, biz Paşakapısı Cezaevindeydik.

'Kim kim?'

'Önce iki kişiydik. Ragıp Ustayla ben. Ragıp Vardar Usta.

Aynı davadan hapsedilmişti.' (Ragıp Vardar, adı geçen partinin kurucularından bir emekçi.)

‘Sizin koğuşa mı geldi Nâzım Hikmet?’

‘Evet. Ayrıydık biz. Siyasi olaraktan. O yıl Aziz Nesin de oradaydı. Pek yaklaşmazdı. O galiba millî şefe hakaretten girmişti. Neyse. Bak, Mehmet Ali Aybar da oradaydı. Zaten bizim koğuşa diğer hükümlüler gelemiyor da, ara sıra, Nâzım geldikten sonra sık sık Mehmet Ali Aybar’la, bazen Aziz Nesin.’

‘Bu resimler iddia üzerine yapılmış gibi?’

‘Haa, iddia değil de, şimdi anlatacağım sana.’

Duvarda özenle çerçeveletilmiş iki resim var, suluboya. Ahmet Ustanın gençliği. 1950 tarihli resimler. Özellikle biri, banka takvimleri, gazetelerden kesilip duvara yapıştırılmış fotoğraflar arasında hemen seçkinleşiyor. Sağ alt köşesinde N. imzası görülüyor birinin. Örneklerini gördüğüm kadarıyla, tipik bir Nâzım suluboyası. Ahmet Ustanın, küçük, çekik gözleri, çizgili alnı. Yanaklarındaki iki derin çizgi. İnce dudakları hüzünle gerilmiş, mavi gömlekli, kırmızı süveterli, genç bir adam. Fonda mavi bir fırça gezinmiş.

‘Aradan yirmi dört yıl geçti!’

Öbür resmin altında Mehmet Ali Aybar’ın imzası var.

‘Nâzım’ınki daha iyi değil mi?’

‘Neden?’

‘O daha çok benziyor bana. Beni anlatmış canım. Daha çok realist o!’

‘Nâzım Hikmet durup dururken mi yaptı bu resmi? Yoksa siz mi istediniz?’

‘Canı sıkıntılıydı o günlerde. Hem af söylentileri var, hem de hiçbir kıpırtı yok ortada. Belki de açlık grevini içten içe kararlaştırıyor. Baya sıkıntılıydı Nâzım. Aslında hani ne bileyim, biz iyice bir düzen kurmuşuz koğuşta. Zaten Nâzım’a hemen bağlanıyorsun. Sıcak adam. Beni de severdi. Ekmek ufağı ve iple tuzak yapıyorum güvercinlere. Yakalayıp pişiriyorum filan. Et kıtlığı var. Nâzım üzülüyor da güvercinlere, yiyor da. ‘Hey yaşa arkadaş bak,’ dedi. Tuh be, bu kadar hapis yattım da hiç benim aklıma gelmemişti.’

‘Şaştı kaldı.’

‘Ne zaman yaptı bu resmi?’

‘Bakayım, açlık grevinden galiba bir hafta filan önce olması lâzım. Bir gün -o da yapardı- Mehmet Ali Bey sulu boya ile bir resimler yapıyor dışarıya bakıp bakıp. ‘Bırak canım onu sen’ dedi Mehmet Ali Bey’e. Bana dönüp ‘Ben sana bir hatıracık yapayım arkadaş’ dedi. Hani, yalancıktan başladı sandım ben resmimi yapmaya. Özenerek de durdum. Derken işi esasa bindirdi. Uğraştı.’

‘Hemen o gün bitirdi mi?’

‘Hayır, birkaç gün, iki-üç gün içinde bitirdi.’

‘Resim yapmaya, daha doğrusu portreye alın kısmından başlar derler. Sizinkini de öyle mi yaptı?’

‘Yok. Ben göremedim ki. Heyecanlandım ben. O karşıda resim yapıyor. Ben nasıl göreyim?’

‘Köşesi yırtık gibi, sanki yırtılmış da sonra gene yapıştırılmış, ayrı bir sebebi var mı bunun?’

‘Dangalak birinin eline düştü de ondan, çerçeveci aptal, kararlamasına çerçeve yapmış. Resim büyücek gelince kesmeye çalışmış ki resmi içeriye sığdıracak!’

‘Orada sizden almak istediler mi bu resmi?’

‘Hayır. Zaten biz şaşırmıştık. Etraf kaynıyordu. Resim mesim görülecek hâlde değildi. İşte, Nâzım resmi bitirdiğinde, seçim dalgaları başladı. DP kazanınca düşündü ki, artık protestonun zamanı dedi. Ragıp’la biz ne olur aynen katılalım açlık grevine dedik, istemedi. Hayli sertçe istemedi. Şimdi düşünüyorum: Yalnız su içiyordu. Bir de sigara içiyordu. Günde beş paket filan 5 hem de. Gazeteci Ahmet Emin Yalman getirdiydi galiba sigaraları. On sekiz gün dayandı mapusanede bu greve Nâzım. On sekiz gün. Bacakları sanki incelmiş gibiydi. Yürüyemez oldu.’

‘O günlerde de yazıp çiziyor muydu?’

‘Önceki gibi değildi o günlerde canım. O başka. Vire resim yapar, vire volta atar, vire okur yazar, vire mırıldanır, vire dinler, vire anlatır, sonra gene vire resme durur. Değişmişti durumu. Adı nedir, Cleopatra mı nedir, bir kitap da bana vermişti. Asabı bozuktu. Yazamıyordu da. O dışarı çıkardı koğuştan, fırsattan istifade Ragıp Usta’yla biz birkaç yudum ne varsa bi şeyler atıştırır dik.’

‘Yani o yokken mi? Niye?’

‘Nâzım grevli. Nâzım ölüm orucuna yatmış da, tabi! Hiç onun yanında bir şey yenir mi?’”

Ahmet Usta anlattı. Ben yazdım. Yayınlandı. Dergiyi götürdüm.

Bulgaryalı, yoktu. Bodrumdaki ufak tefek toparlanmış, içerisi güzelce süpürülmüştü.

Bilgin ile tanışıyoruz!

İskele, iskele, iskele!

İskele'nin bir anlamı da gazete bayisi Semih ağabey (Semih Kaçar). On binlerde yolcunun hangi gazete ve dergiyi izlediğini âdeta tek tek bilen adam. (Bugünkü Semih Kitabevlerinin de temelindeki kişi.) İskele'ye girerken sağdaki kiosk. Semih abi, yıllardır sığmaz sığamaz olmuştu oraya, bir çare bulana kadar nasıl idare etti? Benim için sırdır. Sihirbazlık ya da el çabukluğu marifet gibi bir şey. Binlerle gazete ve dergi, yerli-yabancı, acul ama kendinden emin bir el hareketiyle sunulur. Yüzünde ani bir dikkat gerilimi, gene saniyelik bir "tamam mı?" ifadesi.

— Gazeteyi değiştirdin demek... Bugünlük mü?

— Senin dergiler bu ay biraz gecikiyor.

— Sis kalabalığı başkadır, lodos kalabalığı başka olur bu iskelede.

Dergi ateşi bende 40 derece. Semih'te bulamazsam, Karşı'ya, Karaköy vapur iskelesine gidiyorum! Semih'e ihanet bu! Ama, saatlik gecikmeye bile tahammülüm yok...

Papirüs, Yeni Dergi, Varlık, Yeni Ufuklar, Türk Dili, Hisar... Taze taze kapıp Hacı Bekir Pastanesine gidiyorum. Çayımı söyledikten sonra, balıklama dalıyorum dergilere. Dalıyorum, vurgun yemecesine. (Anımsa: 1984 mü ne, Paris'te bir lokanta bulacaktın. Şanzelize üzerinde. Seni çekecekti içeriye. Monte Cristo. Küçümen bir Hacıbekir dekoru! Artık hep orayı seçecektin. Anaç, tombul, güler yüzlü garson hanım, bahşişi niçin abarttığını hiç anlamayacak.)

1 Nisan 1968... Benim için doğum günümden de önemli: Yeni Ufuklar'ın 191. sayısında, "Mektuplarla Yansıyan" başlıklı denemem yayınlanmış. Milli olmuşum. İlk telif ücretimi almış ve arkadaşlarıma Cumhuriyet (lokantası) ısmarlamışım. İşin ilginç yönü, Yeni Dergi'nin Nisan sayısında da, Memet Fuat beni yanıtlamış. Dergiye yolladığım öyküleri değerlendiriyor. Bir öykümün yayınlanması kadar önemli.

Sonrası sökün edecek.

3 Mayıs 1968... Mis kokulu dergilerimi Semih'ten kaptım. Haydi Hacı Bekir'e. Yerim belli, ortada, pencere gören bir masa; içeceğim belli,

ağır çay! İnce bir bardak-tabak sesiyle başlıyorum.

Ama... Bir an, çay için başımı kaldırdığımda, O'nu görüyorum!

BİLGİN!

Şaşırıyorum. Bilgin, karşımda! Bakışlarım takılmış olsa gerek. Yaşlı adam, gülümsüyor. Ben de gülümseyerek selam veriyorum. Yaklaşık 15 yıldır hiç görmemiştim onu. Karşımda! Caddeye, aynalı kolona bakan bir masada; yanında genç bir adam, otururken bile Bilgin'e derin bir saygı içinde.

Papirüs ile başladım okumaya. Tam Yeni Dergi'ye geçeceğim, bir gölge.

— Beyefendi, size biraz misafir olabilir miyim? (Dingin, meraklı.)

— Elbette efendim, buyurun lütfen! (Heyecan içinde.)

— Ne güzel dergiler okuyorsunuz... Siz de yazıyor musunuz? (Kalkıp sandalyesini çekmeme izin vermiyor. Gözü, dergilerimde.)

— Evet efendim, geçen ay Yeni Ufuklar dergisinde bir yazım çıktı! (Kalp çarpıntısı.)

— Ooo, bizim Sabahattin Eyüboğlu, bizim Vedat Günyol var orada, ne güzel. (Bilgin, evet, edebiyat ortamını da biliyor!)

— Lütfen siz de inceler misiniz? (Çayım soğuyor.)

— Tabii, fakat bir dakika, Muzaffer Oğlum, çantayı buraya getirir misiniz? (Masasındaki genç adam, büyücek, şişkin bir çanta getiriyor.)

Bilgin, çantadan bir kitapçık çıkarıyor. TİTAN ! Salih Zeki Aktay!

— Adınızı rica edeyim... (Monoklünü düzeltiyor.)

Salih Zeki Bey, "Tevfik Fikret'e ithâfen yazmış olduğu 'Titan' adlı eserini" imzalıyor bana.

"Genç meslekdaşımız Hulki Aktunç beye"... Salih Zeki Aktay. Ben 19 yaşındayım, o ise 72 yaşında.

Salih Zeki Aktay (1896- 1971)...

Persefon (1930), Asya Şarkıları (1933), Pınar (1936), Rüzgâr (1939), Titan (1966)... "Genellikle Yunan mitologyasındaki efsanelerden

esinlenen şiirleriyle tanınır. Hece ölçüsünü başarıyla kullanan şairler arasında anılıyor” (Şükran Kurdakul).

Yalnız iki dize: "artık bir elveda kaldı dilimde kıp kızıl iç yaşım son mendilimde" demiş Salih Zeki Bey, Titan’da.

Bu kitap da burada bitmemiş mi idi?

Yüklük

Özür: Bu kitapta anlatılan kişiler, gerçek kişiler. Mekânlar da bütünüyle gerçek mekânlar. Belleğimin beni yanılttığı noktalar varsa, o "kişi"lerden de, okurlarımdan da, Kadıköy'den de özür dilerim.

Sonsuz: Bir Kadıköy monografisi, tarihi, tarihçesi yazamazdım. Alanım değil. Bir Üzerlik Sokağı bile bu kitaba sığmadığına göre, amacımı aşmış olurdum.

Kitabı yazmayı bitirdiğim Temmuz 2009 sonlarında, hâlâ eksik bırakma duyguları içindeyim. Ama, işin özü-tözü bu. Hayat sonsuz, Kadıköy sonsuz, yazının yazgısı da yazık ki, belki de iyi ki sonlu olmaktır.

Deneme- anlatı, dedim... Çünkü bir tek Sokak'ta, Kadıköy'ün bir dönemini yansıtmayı-yorumlamayı denedim.

Yaşayıp bildiklerimden genellemeler yapmayı da denedim.

Gerçek kişiler, gerçek mekânlar, yansıtma öğeleridir; dil ve biçem ise, ister istemez yorum'dur elbette.

Yüzde yüz denk düşmese, anlatılan ile kökten bağlantılı olmasa, kendimden (dizeler vb.) alıntı yapmayacaktım.

Kaynaklar: Birinci kaynak, belleğim, günlüklerim oldu. Belleğimi doğrulamak için danıştığım yakınlarım da tabi, Semra, Yalçın, Metin Aktunç. Ayrıntılarda kusurum varsa, onlar asla sorumlu değildir.

İki "doğrudan" kaynağım:

— *"Yoldaşım 40 Yıl" (Edebiyatta 40. Yılında Hulki Aktunç, söyleşi: Rıza Kıraç), Say Yayınları, İstanbul, 2008... Bu kitaptaki Kadıköy sayfaları, "Bir Kadıköy'oğlu"nun ister istemez mütemmim cüz'üdür.*

— *"Türkiye Defteri" dergisi, Oktay Bizer, "Nâzım Hikmet'in Bazı Resimleri ve Portresini Yaptığı Ahmet Usta'yla Konuşma", Nâzım Hikmet Özel Sayısı, İstanbul, 1974 (Oktay Bizer, o dönemde kullandığım bir takma ad).*

Bir de, geçmişte büyük bir sevgiyle okuduğum, bu kitabı yazarken ara sıra söyleştiğim kitaplar:

— Strabon, “Coğrafya”, çev. Prof. Dr. Adnan Pekman, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 1987

— Müfid Ekdal, “Kapalı Hayat Kutusu Kadıköy Konakları”, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2005

— Adnan Giz, “Bir Zamanlar Kadıköy”, İletişim Yayınları, İstanbul, 1988

— Orhan Türker, “Halkidona’dan Kadıköy’e”, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2008

— Haz. Murat Yalçın, “İstanbul Sokakları-101 Yazardan 100 Sokak”, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2008.

Titan! Onun künyesini verirken, kapağına, ithaf sayfasına bakarken, bugün de heyecan duyuyorum:

Salih Zeki Aktay, “Titan”, Tevfik Fikret Derneği Yayınları, İstanbul, 1966.

Not: Söyleşi, “Kadıköy Life” dergisi için yapılmış, bir yayın aksaklığı nedeniyle yayınlanmamıştır.

Bir “Kadıköy'oğlu” ile söyleşi

Arife Kalender 18.05.06

Hulki Aktunç ile söyleşiyoruz. Şair, öykücü, romancı, denemeci, sözlükçü, ressam... 1949 doğumlu (Kadıköy), iş yerleri neredeyse 40 yıldır “karşı”da, ama Aktunç ömrünce bir kez “karşı”ya taşınmayı düşünmemiş. Her gün sabah akşam o yol çilesini çekiyor... Oturaklı bir iş yerinde yönetici olarak çalışırken, patronu şöyle bir öneride bulunmuş: “Bu tarafa taşın, kiranı ben vereceğim!”...Kendi deyimiyle Kadıköy’oğlu, bu öneriyi reddetmiş. Şimdi bu 57 yıllık Kadıköylü ile sözü derinleştirelim biraz...

AK: “Yangın kavmindeniz/ ne giysek alev” demişsiniz. Bana biraz da “Kadıköy kavminden” görünüyorsunuz. Doğduğunuz yer, etkisi nedir Kadıköy’ün yaşamınızda, yazdıklarınızda?

HA: Güneşlibahçe Sokağı’nda doğup Üzerlik sokağında büyüdüm. Sokak isimleri bile eğitir insanı. Çarşıda geçti çocukluğum. 7-8 yaşlarındayken az az Rumca, Ermenice, Kürtçe konuşabiliyordum... Ben gerçi yaşamını yazdıklarına fazlaca karıştıran, hele yakın çevresini öznel tavırlarla yazan yazarlardan hiç hazzetmem; ama, “Bir Çağ Yangını” romanında Nisa ile Ömer’in yaşadığı eski ev Üzerlik Sokakta, numara 35, bugün de duruyor. Romandaki ev, kör penceresiyle, sarnıcıyla işte o evdir. Deniz tutkumun kökeninde Kadıköy iskelesi -Moda arasındaki kıyı vardır. Eski Kadıköylüler Zaharof derdi oraya. Ekleyeyim, geçen yıl Üzerlik Sokağı’nı adım adım yazdım, bir güldestede yayımlanacak.

AK: Zaharof? Bu ad hiç yabancı gelmiyor bana...

HA: Çünkü yabancı değil. 1839-1936 arasında yaşamış bir “müthiş adam” var. Sir Basil Zaharoff. Muğla’da doğmuş, Rum. Hem maliyeci, hem siyaset adamı, hem iş adamı. Petrol, gemi yapımı, silah satışından akıl almaz derecede zengin oluyor. Paris, Londra, Leningrad, İstanbul...mekik dokuyor. Uluslararası siyaseti belirleyecek kadar etkin... Benim çocukluğumda Kadıköy’de çok Rum mülkü vardı. İster misiniz o kıyı da o zatın olsun? Demin andığım 35 numaralı ev de bir Rum eviydi ayrıca. Neyse, bu Zaharofun o Zaharof olmadığını Müfid Ekdal çok ayrıntılı anlatır. Bizim Zaharofun da hayatı romandır! Kıyıda özel iskelesi olan, Karşı’daki işine özel istimbotuyla giden bir adam!

AK: Kıyıda kalmıştık...

HA: Şimdiki Karaköy vapur iskelesinden başlayayım... Orası Adalar iskelesi. Rıhtıma doğru berisinde soğan patates mavnaları var. Sonra 7-8 metre uzunluğunda yarı taş yarı beton bir uzantı, ilkel bir iskele gibi. Bunun ucunda yaşlı, cüce denecek kadar kısa boylu bir adam, her gün kefal avlar. Yanına yaklaşılmaz. Hemen azarlayıp kovalar. Oltayla kefal avı büyük ustalık ister. Kefal havadaki kuştan bile ürker. Yaşlı balıkçı, taşın en dibinde benim de olta sallamama izin verdi, yaşım 7 filan. Sonra onunla dost olduk. Bana çok şey öğretti. Sonra, Adalar iskelesi, altı tamamen ahşap. Yaşlı balıkçı beni kovalarsa oraya girerdim, girerdim diyorum, çünkü iskelenin altına inerdim, camgöbeği bir deniz, dipte kayabalıkları, kırlangıçlar, karagözler, izmaritler, yüzeye doğru çırçırlar, lapinalar, yüzeyde istavritler, zarganalar. Avlanırdım. Çıktık, yanında arabalı vapur iskelesi, belki de son yandan çarklıyı orada gördüm. İlerleyelim, şimdiki Beşiktaş, o zamanki Karaköy vapur iskelesi, önünde faytonlar bekler. Devam. Daha eskiden İnci Gazinosu, Kadıköy Evlendirme Dairesi (şimdi hızlı vapur iskelesi), Semra ile nikâhımız orada kıyıldı. Kayalıklar. Moda yönünde gidiyoruz. Kumlu çakıllı Zaharof kıyısı.

Adam, bir tek çakılı kalmamış Zaharof kıyısında, o eski iskele üzerinde, o eski kaya üzerinde: Bir tarafında Moda...Öbüründe, İskele...Haydarpaşa (7 Mart 1971 günü, Halit Aşğın Coşar çekti bu fotoğrafları...Yüzdeki ifadeler, 12 Mart 1971'e işaret etmekte midir?)

Kadıköy çocukları denize sivil girer, yüzmeyi orada öğrenir. Daha ilersi, yürü, bazen denize girmek koşuluyla Moda'ya ulaşırsın. Ben çocuk için Robinson Crusoe kaç para, Moda plajına kadar ulaşan bu "seyahat" her gün yeni bir heyecan. Bu seyahati kırk sayfa anlatabilirim. Arada kalan Koço ise, ayrı bir tarihçe ve tarih sunar. İkisini de madde madde yazdım.

AK: Bir resim çizdiniz... Unutmayayım, geçen yıl sizin resim serginiz açıldı, "Ayvalık Yollarında, Sürücü Aynalarında"...Şiirde resim, resimde şiir, genel olarak edebiyatta resim üzerine ne düşünüyorsunuz?

HA: Tam da bu sıralar üzerinde çalıştığım konu. Özetlemem zor, ama çağdaş edebiyatımızda, modern şiirimizin öncüsü sayılan Haşim'den beri (o da Kadıköy'de oturmuştur, Bahariye'de) imge kurucuları sözcüklerle resim yapmışlardır. Sait Faik'te resim az mı? Ölçüsünü bilen için, edebiyatta resim olmazsa olmaz. Öte yandan, bir Eşref Üren, daha sonra Burhan Uygur, bence iyi birer şairdir. Şişman kadınlarıyla Berna Türemen, sıcak bir öykücüdür.

AK: Demin anlattığınız kıyı bugün artık yok gibi. Değişti, değişti. Bir şiirinizde “Bir resmin solma süreciyle solman” diyorsunuz. Kadıköy’ün değişimi, bir “solma süreci” mi? Ne diyorsunuz bu değişime?

HA: Bu değişim rıhtım denizinin ölmesiyle başlar, daha sonra kıyı kıyı giden kirlenme, Kurbağalıdere’ye ulaşır, su artık bir kadavraya döner. Aksi de söylenebilir. Dere bitmeye başlamıştır. (Yazdığım ilk öykülerden birinin adı, “Kurbağalıdere Kıyısı Bir Cehennemse”.) Öte yandan, benim çocukluğumun kırlık, hatta tarlalık alanı, Fikirtepe, şimdiki hâline doğru gecekonduyla dolar dolar. Kadıköy ve çevresindeki değişimi genelde olumlu bulduğumu söyleyemem. İnsan varlığı da hızla tek tipleşti, kabalaştı. Şimdi Feneryolu’nda oturuyorum ben, artık o çok sevdiğim çarşıya çok seyrek iniyorum, benim Kadıköy’üm yok artık.

AK: 57 yaşında 57 yıldır Kadıköylüsünüz, bir “Kadıköylülük” kavramı var mıdır?

HA: Olmaz mı? Karşıtından gidelim, siz sevgili Refik Durbaş ile de konuştunuz, 22 yıl oturmuş, Kadıköylü değil bence, söylediklerine tatlı tatlı gülümsedim. Eşim, Semra da 35 yıldır Kadıköylüdür, o da ara sıra söyler, Kadıköylü olamamıştır. Aman canım bir farklılık, bir erdem midir bu? Herhangi bir yerli olmak, üstünlük olamaz. Ama orayı anlamak, çözümlemek, oraya şu ya da bu biçimde bir katkıda bulunmak, elbette erdemdir. Somut olarak bakın, Üsküdarlılık ile Kadıköylülük bile çok farklıdır. Karşı tarafın taksi şoförlerine sorun, buraya geçtiklerinde ortamın ve insanın şimdi bile nasıl değiştiğini anlatırlar. Burada rahat ettiklerini söyler çoğu, her anlamda.

AK: Peki, yeni neler var masada?

HA: “Hep Seninle Konuştum”, dil üzerine denemeler yıl içinde çıkar. Yeni öykü, şiir kitabı da var. 2006 sergisi için de çalışıyorum. 100 parça kadar iş’im oldu.

AK: Ne olursa olsun, Kadıköy’e sevdalısınız. “İnsan aşklarının külüdür” demiştiniz. Ateş nerede?

HA: Ateş, bunu söyleyende. Çünkü şöyle ekliyor da, külüdür, ama “insan aşklarının küllüdür” de.. .toplamıdır da.

AK: Peki, yaz tatillerinde ne yapıyorsunuz?

HA: Eskiden Adalarda geçirirdim yaz tatilini. Sonra tarihsel ve doğal dokusuyla beni çok etkileyen İznik geldi. Sonra da Ayvalık, son resim sergim zaten Ayvalık üzerineydi. Bilir misiniz, Bodrum’a bir kez bile

gitmedim ben.

AK: 60-70 yaşında olup da yaşamı boyunca “karşı’ya bir kez geçmemiş kişiler “bulunmuştu”...

HA: Evet, onların ilçesi kenti değil vatanıydı sanki Kadıköy. Şen olsun.

AK: Şen olsun.

Kadıköylü Ksenokrates

Kadıköy'lü Filozof: İlkokul penceresinden gördüğün kişi, bilgin miydi, filozof muydu? derken, bir başka Kadıköy'lü felsefeci (Emrah Aktunç), seni uyardı ve bir not verdi:

Kalkedonlu Ksenokrates (MÖ 396-MÖ 314)... Platon'un öğrencisi. Speusippos'tan sonra Akademinin başına geçti. "İdea"lar ile "sayı"ları özdeşleştirerek Platon felsefesi ile Pythagorasçı öğretileri uzlaştırmaya çalıştı. Ruh'u, kendiliğinden hareket eden bir sayı olarak tanımladı ve Tanrı'nın, yeryüzünde kendini sayı aracılığıyla gösterdiğini ileri sürdü.

Koço

Moda semtinde, Moda koyuna, Fenerbahçe yarımadasına (burnuna), Adalar'a bakan, eski Moda vapur iskelesinin hemen üzerindeki lokanta-meyhane. Moda Park Lokantası diye de bilinir. Kurucusu, Koço Korantos (1883-1954), İmroz kökenlidir. Koço, 1920'lerde, Mühürdar kır lokantasında çalışmakta; mesleğin geleneklerinde, komilikten garsonluğa, garsonluktan şef garsonluğa, sonunda sahipliğe, yeni yer açmaya ulaşmak var. Mühürdar bahçesi (1960'ları bulmuştur); örneğin bir Nâzım Hikmet'in de, hatırlı Kadıköy esnafının da, Moda Levantenlerinin de sevdiği bir yer. Koço Korantos, meslekte ilerlemiştir. Mühürdar, biraz sapa... Moda'da vapur iskelesi var; Moda Deniz Kulübü, Tenis Kulübü var; Moda Deniz Hamamları (kadın-erkek) var, cıvıltılı; 45 yaşında Koço, Moda'da bir kır kahvesi açar (1928). Dönemin yordamınca, kır kahvelerinde içki de sunulmaktadır. İş gelişir. Kapalı mekân kurulur. Genişler. Koço'nun vefatından sonra, kıdemli garsonlar Tanaş (Atanas) Cano (1921- 1994) ve Stelyo Mavro (1927-1994) tarafından işletilen 80 sandalyelik meyhane, yarı açık bölümün eklenmesiyle 160 sandalyeye, iki set hâlindeki bahçenin uygun mevsimlerde hizmete sokulmasıyla 240'a varır. (1985'ten bugüne Şeref Yavuz, Hilmi Suna, Fahri Şeker ve Mustafa Şeker tarafından sürdürülegelir.) Gelişimin temelinde, iki neden yatmaktadır: Koço, Osmanlı-Türk meyhanesinin olanca lezzetini sunmaktadır. Mezeleri hem zengindir, hem de taze taze çıkar; et ise et ve et ürünleri, balık ise balık ve deniz ürünleri, özenle seçilir, kotarılır ve pişirilir; mutfağı usta, servisi özenli, fiyatları normaldir; müşterisi de adap bilen kişiler... Koço, hele hafta sonlarında ailecek gidilen bir yer olur. İkinci neden, çok ilginç bir söylencedir: Mekânın iki metre altında (temelinde) kutsal su fışkırmaktadır. Aklı erenler, kaynağın ayazma olarak kutsanması gerektiğini söylerler. Koço, söyleneni yapar. Alttaki mağaramsı boşluk, berkitilir. İkonalarla zenginleştirilir. Kutsal su çeşmeye bağlanıp üzerine 1950 tarihi kazınır. O yıl bu yıl, Koço, yeryüzünün alt katı ayazma olan tek lokanta-meyhanesidir. 18 basamakla inilen ayazma, Azize Katherine adına kutsanmıştır. Aya Katherine'nin öyküsü, çok ilginç ve gerçekliğe dayalı. (Bk. Aya Katherine Ayazması.) Bu maddenin yazarı, 50 yıldır (çocukluğundan beri) Koço'ya ve ayazmaya gitmektedir. Kutsal suyun ikizi, Moda plajının hemen yanında, plaj ile Lazın Kayıkhanesi arasında fışkırmaktaydı. Acı suydu. Kıyı yolu inşaatlarında, plaj ile birlikte toprağa gömüldü.

Güncel not: Koço'nun kıyısını eskilerde bir kayıkhane işgal ederdi.

Günümüzde, Koço Kafe bulunmaktadır. Koço Kafe, gerek menüsüyle, gerek yüksek volümle çalıştırılan plazma televizyonlarıyla, hele maç izleyen toplulukların yukarıyı rahatsız eden bağırtılarıyla Koço geleneğine yakışmayan bir mekândır.

Aya Katherini Ayazması

Moda semtinde, Koço Restaurant altındaki ayazma. Aya Katerina, Aya Ekaterini diye de anılan azizeye adanmış ayazma. Aya Katherini, M.S. 294'te soylu ve zengin bir ailenin kızı olarak İskenderiye'de doğar. Dorotea, güzelliğinin yanı sıra erdemli, sanat-edebiyat, bilim, tıp, felsefe alanlarında eğitim almış bir pagan'dır. Genç yaşında Hristiyanlığı benimser (Maksimianus dönemi). Ekaterini adını alarak inancını yaymaya başlar. Egemen güçlerin tepkilerine karşın inancından caymaz; etkisini daha da yayar ve boynu vurularak idam edilir. Söylenceye göre: Melekler, naşını Sina yarımadasının doruğuna taşırlar. 3 yüzyıl sonra, Justinianos döneminde varlığı saptanır ve kutsanır. 1924 yılında, Rum balıkçıların Moda kıyısında bulduğu kaynak (agiasma, "kutsal su") Azize Katherini'ye izafe edilir. Bugün Koço'nun zemin altındaki kilisecik, kutsal suyuyla, ikonalarıyla her dinden insanın ziyaret edip adak adadığı bir ibadet yeridir. Gene söylenceye göre, mutsuz bir aşk yaşamış Azize Katherini, gönül ilişkilerinden çok iş, ev sahibi olmaya yönelik adaklarda tercih edilmektedir. (Koço'nun da bu yüzden tutunup bereket bulduğuna inanılır.) Mekânın dünyada herhangi bir benzeri yoktur.